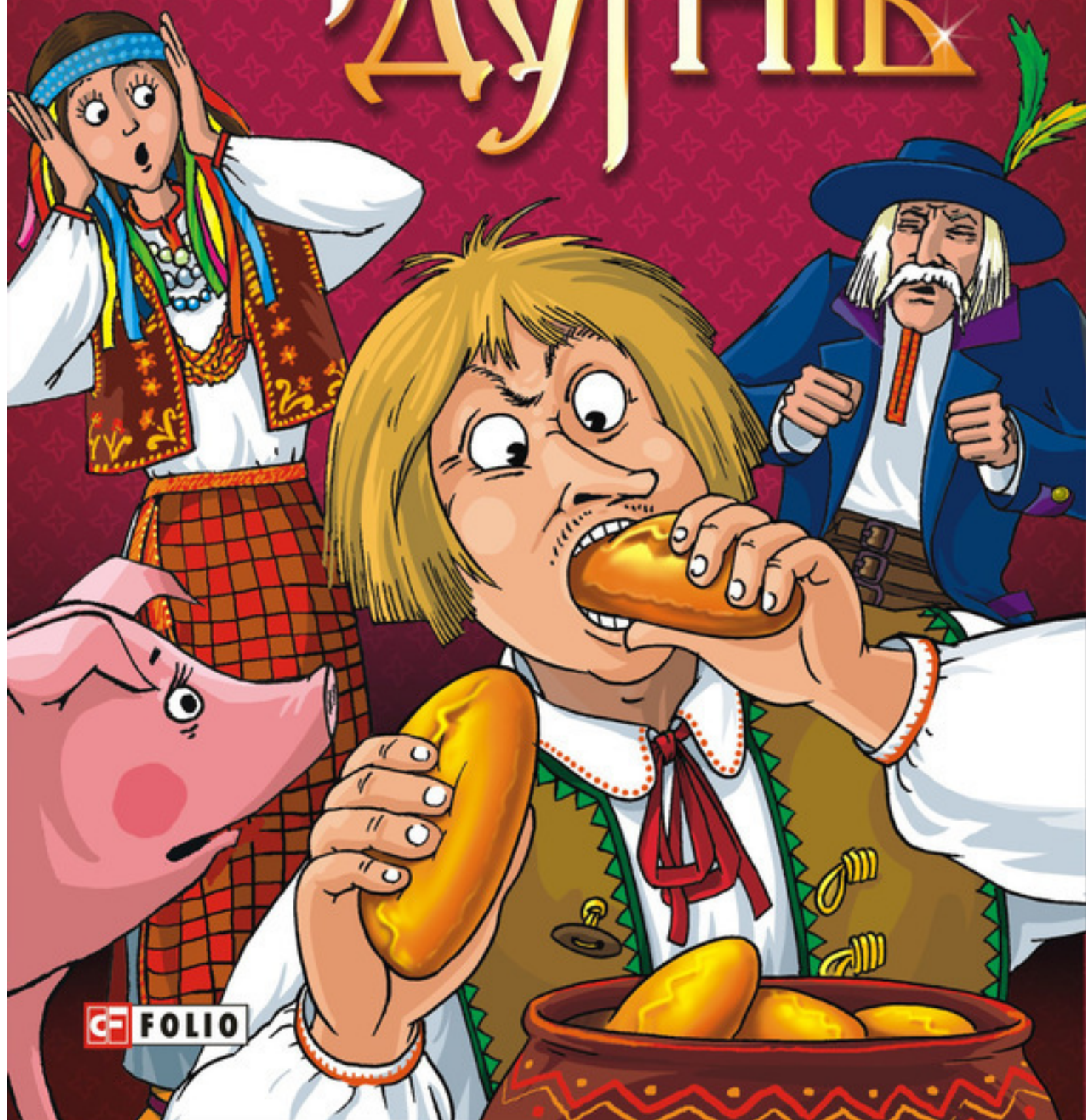

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКИХ КАЗОК

КАЗКИ ПРО ДУРНІВ
НЕБИЛИЦІ

Країна дурнів

CF FOLIO

Сборник

**Країна дурнів: Казки
про дурнів. Небилиці**

«Фолио»

2001

Сборник

Країна дурнів: Казки про дурнів. Небилиці / Сборник —
«Фолио», 2001

Книга, що пропонується широкому колу читачів, представляє зібрані вперше під однією обкладинкою українські народні казки та небилиці про дурнів. Казки про дурнів надзвичайно популярні в українській оповідальній традиції. Їхні сюжети мають різне походження. Ця збірка розкриє читачам чарівний світ українських народних казок, де на них чекає зустріч з веселими героями, які вчать робити добро, виступають проти зла, борються за справедливість.

© Сборник, 2001

© Фолио, 2001

Содержание

Хоч у голові пусто, аби грошей густо	5
Лихо над лихами	5
Багач, що народив теля	8
Дурні багачки	10
І туди гаряче, і сюди боляче	12
Як пан гавкав на старого пня	13
Ошуканий пан	14
За потрійну платню	16
Плодівник	17
Як Микола був коровою	18
Вівчар, пан, його внук та бичок	19
Дурний пан	22
Чарівна палиця	23
Свинка-Парасинка та попова льоха	24
Заморське яйце	26
Циган, пан і киселиця	27
Циганська манта	28
Бімбо	29
Як дурня женили	30
Кобилячі яйця	33
Багач та хлопець із села Розумовичів	34
Бричка з того світу	35
Як Іван обдурював багатіїв	37
Про попа, наймита і пса Муцика	39
Як мужик пана дурих	41
Як пан по-німецькому балакав	42
Про Василя Жагалюка, який мав дев'яносто п'ять літ, був бідаком і ошукав пана	43
Як гуцул наймався до попа	50
Про скупого багача	51
Іван і корчмарі	52
Як солдат царя обдурив	53
Кінець ознакомительного фрагмента.	54

Країна дурнів: Казки про дурнів. Небилиці

Хоч у голові пусто, аби грошей густо

Лихо над лихами

Жив на світі бідний чоловік. Не знав він, за що взятися, щоб якимось прожити з сім'єю, не вмерти з голоду.

– Немає кращого ремесла, як ліпити нові горшки й дротувати розбиті! – сказав він якимось жінці й вирішив стати гончарем, а заодно й горшки дротувати.

Так і прозвали того чоловіка – Горшкодротар. Влітку чоловік робив з глини горшки, обпалював їх, возив до міста продавати. Зимом ходив по селах, дротував розбиті горшки, глечики та інший посуд. Непогано заробляв: за новий горщик йому насипали такий же горщик зерна, за подротований – півгоршка.

Везе, бувало, Горшкодротар горшки на ринок, весело насвистує та ще й наспівує, щоб люди знали:

– Горшки на продаж, горшки дротувати!

Почув якимось цар, як дротар наспівує, й дуже сподобалося йому, що той хоч і бідний, та веселий.

– Чого ти, чоловіче, такий веселий? – питає цар.

– А чому б мені не радіти, не веселитись, коли я в житті ніякого лиха не знаю?

– Скажи, чоловіче добрий, чи ти можеш відповісти на таке запитання: що то за лихо, що над усіма лихами лихо?

– А чому б мені не відповісти? Знаю!

– Отож я своїм міністрам і загадаю таку загадку, хай поpróbують відгадати. Тільки ти дивись, нічого їм не кажи, якщо тобі добре не заплатять.

Скликав цар всіх міністрів до себе:

– Ви в моїй державі наймудріші люди. Ось я вам загадаю загадку: відгадаєте – будете і далі міністрами, не відгадаєте – ідіть під усі сто вітрів.

– Загадуй, відгадаємо! – закричали міністри, не давши цареві й договорити. Цар і питає:

– Що то за лихо, що над усіма лихами лихо?

Задумалися міністри.

– Ні, ми так швидко не відгадаємо!

– Приходьте тоді через три дні.

– Світлий царю! Три дні для такої загадки – мало! Дай нам бодай два тижні.

– Хай буде по-вашому! – погодився цар.

Пішли міністри по всій країні наймудріших людей розпитувати, та ніхто не може загадку розгадати. Зібралися вони через тиждень знову в царя.

– Ну що, мої славні і мудрі міністри, відгадали?

– Ще ні! – відповіли в один голос міністри.

Тим часом до палати залетів знадвору веселий приспів Горшкодротаря:

– Горшки продаю, горшки дротую!

– Пресвітлий царю! Дайте такий наказ, який заборонив би всіляким горшкодротарям кричати під царськими вікнами, – каже один із міністрів.

– Хай собі виспівує, коли він лиха не знає! – відповів на це цар.

Тут піднявся ще один міністр і каже:

– А може, він розгадав би загадку?

– Спробуйте! – відповів цар.

Наступного дня найстарший міністр відшукав у місті Горшкодротаря.

– Послухай, Горшкодротарю! Відгадай загадку!

– Яку?

– Що то за лихо, що над усіма лихами лихо?

– Я й не такі загадки відгадував, а над цією й думати нічого!

Міністр аж очі витріщив.

– Тобі, може, й дурниця, а я вже тиждень ходжу поміж мудрих людей, звідуюся, й ніхто мені не може допомогти відгадати.

– Даси сто золотих – відгадаю! – мовив Горшкодротар.

Бачить міністр, що Горшкодротар не жартує, виплатив сто червінців.

Горшкодротар і каже:

– Хіба може бути більше лихо, як злі сусіди? Це перше лихо на білому світі!

З цим і пішов міністр до царя. По дорозі зустрічає другого міністра. Той питає:

– А що, відгадав Горшкодротар?

– Аякже, відгадав за сто золотих!

– Хай він провалиться, той Горшкодротар, – мовив другий міністр. – Щоб я йому сто золотих платив!

Та хоч і розізлився на Горшкодротаря, все ж хотілося йому залишитися міністром. Довелося піти до Горшкодротаря, поклонитися:

– Скажи мені, що то на світі за лихо, що над усіма лихами лихо?

– Плати сто золотих, скажу.

– Чи не багато це?

– Думаю, що ні!

Виплатив міністр сто золотих і чекає.

– Немає в світі гіршого лиха, як лиха жінка!

Прийшов до Горшкодротаря і третій міністр. І не тільки не поклонився, а набундючився й каже:

– Ей, ти, Горшкодротарю, що то за лихо, що над усіма лихами лихо?

– Плати сто золотих, скажу.

– А ти хіба не бачиш, що я міністр? Я в царя права рука, тому мені всі повинні безплатно відповідати!

– Бідному чоловікові і за спасибі відгадав би, а тобі не скажу. Коли ти міністр, то маєш чим заплатити.

Розізлився міністр на Горшкодротаря й пригрозив:

– Ти, сякий-такий, знаєш, що я можу тебе розорити?

А Горшкодротар йому:

– Воно й видно, що ти і торбу взяв би від жebraка.

– Бачу, що з тобою не дійти до кінця. Даю тобі п'ятдесят золотих! Досить з тебе!

– Я за п'ятдесят і рота не розкрию!

Пішов розлючений міністр, так ні до чого й не договорившись.

На другий день прийшов знову:

– Ну що, дійшов до розуму? Береш п'ятдесят золотих?

– Ні, не беру!

– На вже, на! – шпурнув міністр гаманець на стіл. – Ось тобі сто золотих, кажи швидше!

– О ні, за сотню я сьогодні не скажу!

– А скільки ж тобі?

– Даси двісті – скажу!

Міністр вже і погрожував, і залякував, та нічого не добився.

Приходить на третій день:

– Ну, береш сотню?

– Ні, не беру.

– На, маєш двісті золотих, – шпурнув міністр гаманець Горшкодротарю.

– Ні, пане, тепер хоч би і тисячу давав, не скажу!

– Що, розбагатів надто?

– Не розбагатів, треба було вчора давати, скільки просив.

От прийшов строк, зібрав цар міністрів. Питає третього:

– Як у вас справи? Відгадали загадку?

– Пресвітлий царю, почекайте до полудня.

– Добре, почекаю! – погодився цар.

Прибіг міністр до Горшкодротаря, впав перед ним навколішки й благає:

– Відгадай ту загадку, зглянься! Не відгадаєш – мені кінець. Приси, що хочеш!

– Добре, добре! – каже Горшкодротар. – Коли так просиш, я тобі й без грошей скажу.

Тільки ти ось що зроби...

Міністр дуже зрадів, коли почув, що Горшкодротар і загадку відгадає, і грошей не візьме, – і на все погодився:

– Що тільки накажеш, все зроблю!

– Посади мене на візок і вези в царський двір.

– Змиловився! – заблагав міністр. – На десяте село відвезу на собі, тільки не на царський двір! Побачить мене цар в упряжці – я крізь землю провалюсь від сорому!

– Скажу тільки при цій умові. А там роби, як сам знаєш!

Бачить міністр, що немає порятунку, впрігся до візка і везе Горшкодротаря разом з його горшками. Той сидить наверху й на весь голос приспівує:

– Горшки, кому горшки? Горшки дротувати!

– Та ти хоч не кричи! – просить міністр. – Дам тисячу золотих, тільки замовкни.

Та Горшкодротар не слухає, усе наспівує. На його голос вийшов цар з двома міністрами. Бачить – третій міністр тягне візка, а на візку горшки і Горшкодротар сидить, приспівує. Махнув цар рукою, щоб зупинився.

– Хто тебе везе? – питає Горшкодротаря.

– Дурна голова! Гіршого лиха й не знайти, це вже дійсно лихо над лихами!

Цар покликав до себе Горшкодротаря й міністра: – Віднині будеш ти, Горшкодротарю, міністром, а цей хай ліпить горшки і дротує їх.

Багач, що народив теля

Жив-був багач Амбросій, що мав великий смак до їжі. Був такий череватий, що своїх колін уже не бачив. А в тому ж селі жив бідний хлоп Лесько, сміхар на весь світ. Бувало, як щось скаже, то люди рачки лазять від сміху.

Якось Лесько здивався з Амбросієм, зміряв його очима від голови до ніг і ткнув пальцем у товстий живіт:

- Ти за тиждень народиш теля!
- Жартуєш, Леську...
- Ні, бігме.

Прийшов Амбросій додому, та такий сумний, ніби його десь обікрали. Говорить до жінки:

- Сказав Лесько, що через тиждень народжу теля.
- Це може бути, чоловіче.

Багач із багачкою зажурилися. Люди ж сміятимуться з них, не дадуть дороги перейти: ади, Амбросій, що теля вродив!

Жінка побідкалася й каже:

- Іди, Амбросію, геть від хати. Тікай у ліси, аби ніхто нічого не бачив.
- Добре, піду.

Багач встав удосвіта, поклав хліба й солонини в торбу, вирушив у дорогу. Блукав лісами-нетрями, ховався в ярах, спав у норах. Шість днів так ним носило, аж підошви вже повідпадали. Сьомого дня знайшов на галяві цісарський карабін і чоботи, в яких ще були ноги.

«Ади, – подумав багачисько, – вовки з'їли шандаря. Та буду мати чоботи!»

Узяв чоботи в торбу й пішов далі.

Настала ніч. Край лісу надібав на хату. Постукав у шибку:

– Пустіть заночувати!

Господар питає:

- А ти хто будеш?
- Подорожній.
- Куди йдеш?
- До Коломиї корову купувати.
- Заходь.

Йому дали вечеряти, а потім постелили коло припічка, щоб не змерз. Багач позіхнув і придушив kota. Так хрпів, аж пси за вікном гавкали.

А тієї ночі у господаря вположилася корова. Щоб телятко зігрілося трохи, внесли його до хати. Воно стало помалу ходити. Над ранок уздріло босі ноги Амбросія і почало лизати. Багач з того прокинувся й витріщився на нього.

«Ади, яку теличку я народив», – подумав. Схопився за живіт і вибіг із хати – ніби його хтось вимів. Так тікав, що мало п'яти не загубив.

Телятко знайшло торбу, з якої стирчали шандареві чоботи, і взялося лизати халяви.

Газдиня, як побачила, що телятко лиже чоботи з ногами, сплеснула в долоні й закричала не своїм голосом:

– Уставай, чоловіче, бо наше теля з'їло подорожнього!

Господар протер очі.

- Упали, жінко, ми в біду, як голий у кропиву. Теля їсть людей! Його треба позбутися.
- Відведи в ліс вовкам, – порадила жінка.

Чоловік закинув телятко на плечі й відніс у темну хашу.

А в той час багачисько, радий і веселий, вернувся додому. Сів за стіл і каже:

– Давай, жінко, їсти!
Сьорбав, жував, чавкав, а жінка питала:
– Ну що, чоловіче, було в тебе теля?
– Аякже!
– А яке воно?
– О-о, файна теличка. Червону латку має на чолі. Така жвавенька, ноги мені лизала.
– А потім?
– Я схопився і – драла додому.
Багачка як почула, що він народив, закричала так, ніби чорт із неї лико драв:
– Запрягай коні й – за телям! Я його не подарую!
– Не поїду, жінко. Мені соромно.
– Твій сором до стайні я не зажену. Запрягай коні! Чуєш?
Язык багачки добрий чортові на батіг. Так лаяла Амбросія, що той аж підскакував.
Запрягли і – гайда! Підїхали до хати, що стоїть край лісу, Амбросій сховався на возі в соломі й попросив дружину:
– Накрий мене веретою.
Багачка – до хати.
– Мій чоловік ночував у вас і народив теля. Вночі він схопився і від страху втік. Забув навіть узяти теличку...
– А де ваш чоловік?
Вийшли до фіри. Господар виломив із плота дрючок і почав ним молотити по ряднині.
– А біс би тебе взяв! Та я через тебе теля запропастив! Ах ти, шахраю! Нащо лишив чоботи?..
Багачі, похнюпившись, поїхали додому. І люди склали про них казку, яку я вам, ади, розповів.

Дурні багачки

В одному селі жив чоловік, що називався Пригодою. У нього все йшло шкереберть. Не було ніколи чистої години, бо його жінка замість язика мала бритву в роті.

Продав вола, а жінка нарікає:

– Ти такий нездалий, що тебе обдурили! У голові в тебе, як у дрантивім решеті.

Чоловік розсердився:

– Говориш, як з гарячки! Сама б не потрафила й гусака продати.

– Хто, я? Не бреш, бо як піду на ярмарок, то тобі облупиться від сорому лице. Будеш знати, що таке твоя жінка.

Настав ярмарковий день. Жінка вбрала новий кожух, взяла гусака під пахву і подалася до міста. Здирала якогось чоловічка й питає його:

– Як платяться тепер такі гусаки, як оцей?

Чоловік потримав гусака в руках і відповів:

– Можна продати за одного ринського, дванадцять шусток.

Тоді було так, що один ринський складався з дванадцяти шусток.

Жінка прийшла з гусаком на ярмарок. Покупці питають:

– Скільки хочете за гусака?

– Одного ринського, дванадцять шусток.

Їй дають ринського, а вона каже:

– Дайте дванадцять шусток.

Дають дванадцять шусток, а вона:

– Дайте ринського.

Покупці зрозуміли, що жінка в рахунках – ні бе, ні ме, ні кукуріку. Підійшов один шахрай у дрантивих лахманах.

– Натє ринського, а дванадцять шусток зараз принесу. Аби знати, кому маю заплатити гроші, дайте мені ваш кожух, а я лишу вам лапсердак.

Жінка погодилася. Дала шахраєві гусака, новий кожух і одягла його дрантивий лахман.

Шахрай радий, що стільки придбав за одного ринського, і відразу ніби крізь землю провалився. Жінка чекала, чекала та й пішла додому в дрантивому лахмані. Чоловік ледве впізнав її.

– Що сталося, жінко?

Вона розповіла, як ярмаркувала.

– Видиш, жінко, ти ляпала язиком, як по воді батоном, що продаси гусака ліпше, аніж я вола. Піду світ за очі. Якщо знайду дурнішу від тебе, то вернусь, а як розумнішу, залишуся у неї.

Чоловік подався у широкий світ. Довго йшов, аж зголоднів. У одному селі зайшов до багача. Вдома була тільки господиня.

– Сідайте, добрий чоловіче, – привітала гостя. – Скажіть, хто ви є і куди йдете.

– Я Пригода. Мандрую собі світом і правду ділю між людьми.

– Йой, ми вас чекали! – І жінка дістала з-за образів хустину з великим гудзом. Розв'язала й виклала Пригоді купу грошей. – Це ми з чоловіком за багато років назбирали. Він казав, що колись має прийти до нас пригода, і журився, аби були гроші на той час.

Пригода подякував газдині за гроші, попросив окраєць хліба, кавалок солонини і подався у дорогу далі.

Увечері вернувся багач з лісу. Жінка весела й задоволена:

– У нас був Пригода. Дала-м йому ті гроші, що ми наскладали.

Багач сторопів.

– Ми ж склали гроші для такої пригоди, як слабкість, пошесть, засуха, старість, смерть...

– А я звідки знала? – сердилася багачка.

Тим часом Пригода шукав багача уже в іншому селі. Уздрів файну хату. На обійстю ледве переставляла ноги клапоуха льоха. Ото буде чим нагодувати багатьох бідних людей!

Підійшов до вікна і моргнув господині, що була сама вдома, аби вийшла надвір. Заговорив до неї, ніби на цимбалах заграє:

– У неділю видаю заміж свою льоху, аби здорова була! Я прийшов просити вас і вашого чоловіка на весілля.

– Красно дякую, – поклонилася багачка.

– І ще прошу, аби ви пустили свою льоху зі мною, бо моїй льосі потрібна дружка на весіллі. Це буде великий гонор для вас і для нас.

Багачка навіть не думала довго:

– Най буде, беріть!

– Але дайте їй файне вбрання: жовті чобітки, вишиту сорочку, новеньку хустку, коралі на шию, ковтки у вуха.

Багачка побігла в хату, покладала те добро у скриню й поклікала Пригоду.

Коли скриня була перед вікнами, Пригода побачив мальований віз і попросив:

– Я запряжу коні в той віз, бо негаразд гнати льоху по селу. Люди скажуть, що ми бідні. Зробили, як казав. Багачка дала Пригоді батога у руки і – щасливо!

Пригода їхав із села до села і роздавав багацьке добро бідним.

Минув час, і чоловік вернувся додому. Сказав своїй дружині:

– Я здивав багато всіляких жінок. Були розумніші й дурніші від тебе. Але я забанував за дітьми, мушу їх годувати, убирати...

На радості жінка розбила глиняний горнець, і нашій казочці кінець.

І туди гаряче, і сюди боляче

Жив собі в одному місті багатий купець. Та такий жадючий, такий загребущий – усе йому було мало. І було в того купця прислуги чимало. Трудяться ото слуги на нього від зорі до зорі, не розгинаючи спини, а купцеві все-таки здається, що за день вони зробили мало.

Об'явив купець по місту, що дає сто телярів тому, хто візьметься подовжити день.

Почув про це один селянин, пішов до купця:

– Кажуть, що ви, паночку, шукаєте такого чоловіка, який подовжить день. Хочу запитати вас, чи правда. Бо тепер тих брехунів розвелосся стільки, що кинь палицю – в брехуна потрапиш.

– А ти можеш подовжити день? – питає купець.

– Бігме, що могу! – й оком не моргнув селянин. – Оце недавно я одному дідичу таку машину змайстрував, що сама його годує, поїть, роздягає, ще й казочки на сон розповідає...

Радіє купець, аж руки потирає:

– Гаразд, як зробиш і таку машину, що подовжить день, – сто телярів твої.

– Добре, спробую, – дав згоду селянин, – тільки цю машину самому панові доведеться крутити.

– Що ж, – купець почухався за вухом, – як треба, то треба. Аби тільки день зробився довшим...

Селянин узявся за роботу. Зробив три великі дерев'яні колеса, прикріпив на осі, приробив крила, мов до вітряка, корбу приладнав – машина готова!

– Тепер, паночку, крутіть, – і селянин показав на корбу. – Увечері я прийду за грішми.

Радий чи не радий, взявся купець за ручку. Колеса завертілися, зашуміли, загули. Крутить годину-дві, аж геть заморився. Ох, і важка робота! А тут ні зупинитися, ні перепочити, бо день умить скоротиться знову! У поті чола трудиться купець та все на сонце поглядає. А воно не дуже поспішає сідати на спочинок.

Коли це приходять отой селянин, що змайстрував машину.

– Ну, паночку, як? – питає й посміхається.

– Що ж, гроші твої... День таки довший став... Та чи не можна, чоловіче, аби крутив хтось інший? Я б ще грошей не пожалів...

– Чому не можна, паночку... – каже селянин. – Але тоді день більшим не буде.

Купець махнув рукою:

– І туди гаряче, і сюди боляче. Нехай день залишається таким, як був досі!

Як пан гавкав на старого пня

Був у селі пан. Одного разу він сказав бідному селянинові:

– Ти чоловік розумний. Я це здалеку чую.

– У нашому краї всі мужики розумні.

– А пани?

– На таке показує, що кожний пан ударений з-за рогу мішком по голові, – відповів селянин.

Пан подумав і знову спитав:

– А я розумний?

– Хто вас знає, пане! Треба придивитися й прислухатися. Аж потому можна би сказати, що ви за один.

– Ну що ж, тоді сідаймо на віз і помандруємо по світу. А ти придивляйся...

– Най буде, – мовив селянин.

Сіли вони на віз і рушили в дорогу. Де тільки не бували! А якось під ніч заїхали в ліс. Темно, хоч око виколи! Селянин швиденько назбирав ломаччя, розпалив вогонь. Сіли і вечеряють. А коли повечеряли, бідняк раптом схопився на ноги і – шульк у соломі, що була на возі. Тільки ноги стирчать. Пан підійшов до нього й питає:

– Що сталося, чоловіче?

– Тс-с-с... Онде відмідь, ховайтеся!

Панисько оглянувся та й собі – в соломі: здалося, що він бачить ведмедя в кущах. А селянин каже:

– Ой, якби в нас був хоч один пес!

– А то чому? – спитав пан.

– Ведмеді бояться собачого гавкання. Чому ви, пане, не взяли із собою пса? Можете загинути ні за що у ведмедячих лапах.

Пан ледве сопів. А потім порадив:

– Ти, чоловіче, сам загавкай.

– Я не можу, пане. У мене голосу нема. Треба тоненького, такого, як у вас.

Пан трохи подумав і спробував:

– Гав-гав-гав! Гав-гав-гав!

– От добре. Як будете, паночку, отак гавкати до самого ранку, то ведмідь і близько не підступить.

– Гав-гав-гав! Гав-гав-гав! – не вгавав панисько.

Селянин заснув, а панисько так захрип, що вже шавкотів.

Коли зійшло сонечко, бідняк прокинувся й питає:

– Що це ви шавкаєте?

– Та я захрип, бо-м на ведмедя гавкав.

– На котрого?

– Та на того, що в корчах.

– Ходім та й подивимось на вашого ведмедя.

Зайшли у кущі, а там – старий пніско. Пан обійшов пня і спересердя плюнув.

– Ну, що маю казати про вас? – посміхнувся селянин.

Панисько ударив коней батагом, і за його возом тільки закурилося.

А бідняк реготав.

Ошуканий пан

Був у селі пан, і ніхто не міг його ошукати, ані змудрувати. Але приходять його орендар з корчми і каже:

– Прошу пана, в мене є такий Іван, що ошукає вас.

– Ех, що ти говориш, – каже пан. – У мене не такі газди були, а жоден не ошукав ані змудрував. Як мене твій Іван змудрує, то дам тобі сотку.

– А як не змудрує, – каже орендар, – то я панові дам свою сотку.

– Ану, припровадь того Івана до мене, – каже пан орендареві.

Приходить Іван. Поцілував пана в руку та й каже:

– Берімо, пане, собі по коневі і їдьмо в світ оба.

Та й сів пан на білого коня, а Іван на чорного. Їдуть, їдуть, нема села, вже ніч, треба ночувати. Аж приїхали в ліс. Пан запитує:

– Ну, хто буде пасти коні?

– Пан буде пасти, – каже Іван.

– Чому? – пан на те. – Най би Іван пас, не я.

– Ні, я не буду пасти, – каже Іван. – Мій кінь чорний, і ліс чорний, його вовк не уздрить.

А панів кінь білий, то його вовк уздрить і з'їсть.

«Що ж робити? Треба пасти», – каже собі пан. Іван ліг спати, а пан завертає коні та й пасе. Настав день, посідали вони на коней і їдуть.

Але їдуть, їдуть, вїхали до лісу, виїхали з лісу і знову в ліс заїхали на другу ніч, у ліс березовий. Тоді пан каже:

– Чуєш ти, Іване, дай мені твого чорного коня, я тобі дам білого.

– Добре, – каже Іван.

– Ну, Іване, я пас тамтої ночі, тепер ти паси сеї ночі, бо я хочу спати.

– А що ж мені до того? Я маю білого коня та й ліс білий, вовк його не буде видіти, а панів кінь чорний, то його вовк уздрить і з'їсть.

Мусить пан і сеї ночі пасти.

Пан пас, а як zobачив, що Іван заснув, то зайшов й Іванового коня зарізав. Іван виспався, а коли встав і побачив, що його кінь зарізаний, взяв і панового коня зарізав. Пан пробудився аж удень та й каже:

– Пора, Іване, їхати.

– Не знати, пане, – каже Іван, – на чому будемо їхати, бо нема коней, звір подушив.

Взяли сідла на плечі й рушили пішки. Приходять до одного села і просяться на ніч, та ніхто не хоче їх прийняти. Пішли вони до двора, і їх там прийняли. Взяли пана до покою на вечерю, а Івана до пекарні. Іван повечеряв у пекарні, але ще був трохи голоден. А пан добре повечеряв у покою межи панамі, але каже:

– Я буду спати лишень там, де мій Іван спить, бо боюся, щоби він не лишив мене з компанії.

І дали їм таку станцію, де були поскладані горшки з молоком. Пан ліг і заснув. А Іван устав, з кожного горшка сметану з'їв. А в той горнець, що призначений був на сметанку, накришив хліба; свого пана понамашував сметаною по голові, по тварі, а сам ліг спати. Встає рано ключниця сметанку збирати, а сметанки нема. Вона тоді наробила крику, що пан з кожного горшка поз'їдав сметану. І дають про те знати до того пана, що його був двір. А той пан каже:

– То не може бути, щоб пан збиткував, то, певне, Іван з'їв сметану.

Приводять їх обох до пана. Пан дивиться, Іван чистий, а його пан обгльопаний сметаною. Пан домовий звелів Івана й Іванового пана вибити і вигнати за браму (Івана менше били, а його пана більше).

Ідуть вони, вже додому вертаються. Та Іван іде скачучи, а пан іде плачучи. Іван іде та збирає по дорозі згублене пір'я. А пан запитує:

– Нащо ти, Іване, збираєш?

– Буду собі крила робити, – каже Іван, – й буду додому летіти.

А пан зачав і собі пір'я збирати, каже:

– Я теж буду летіти, я тебе не лишуся.

Назбирали – пан повні кишені, а Іван трошки в пазуху.

Приходять до міста. Іван мав грейцар і купив собі горнятко. А до того горнятка купив собі за другий грейцар дьогтю. А пан вже так обдерся в дорозі, що не мав ані грейцара. Та й каже корчмареві:

– Дай мені дьогтю.

– Я не маю нічого, – каже корчмар, – і не дам тобі нічого свого.

А Іван каже:

– Що пан мав корчмарем короводитися, най корчмар дозволить панові помочити руки в дьогтю.

І корчмар панові дозволив, пустив його до бочки з дьогтем, і той помочив обидві руки аж до плечей. Вийшли з міста в ліс. Приходять під дуба та й посідали собі. Каже Іван панові:

– Ліпи пір'я до рук.

Пан поприліплював пір'я до обох рук і питає Івана:

– А ти чому не мастиш руки дьогтем?

– Я допіро на дубі ліпити буду, – каже Іван.

– А що ж ти на дуба полізеш?

– Коли ж би я з землі на крилах піднісся? Я мушу з дуба летіти.

– То й я з тобою на дуба лізу, – каже пан. – Я тебе не лишуся.

Вилізли на дуба і пан, і Іван. Та й каже пан:

– Ну, роби собі крила.

– Я буду перший раз, – каже Іван, – несмакований летіти. Як на дорозі ослабну, то посмакую.

Зачав Іван махати руками, нібито хоче летіти. А пан каже:

– Ну, най я вперед лечу, бо ти умієш летіти і мене лишиш.

– Ей, ні, – каже Іван, – най я вперед лечу.

Нарешті Іван погодився: най пан летить наперед, а він лишиться ззаду.

Пан збив крильми і на землю впав. А Іван за паном помалу зліз з дуба. Та й пішли обое просто додому.

Так орендар дістав від пана сотку, бо Іван його остаточно в дорозі ошукав.

За потрійну платню

Жив-був один пан. Багатий, та скупий. Поїде, бувало, кудись у гостину – сам їсть і п'є, а про свого візника і гадки не має. Тому-то ніхто довго не наймитував у скупого пана.

Аж ось знайшовся один хитрий парубок. Став працювати візником з такою умовою, аби той пан на його очах не їв і не пив. А коли хазяїн умову порушить, візник буде мати потрійну платню.

Зрадів скупий пан, що знайшов такого дурня. Адже він ніколи на очах у візника не їв і не пив: візник до нього завжди спиною сидить.

І от одного разу запросили пана до гостини. Поїхали звечора, бо дорога випала далека. А ніч така темна, хоч виколи око. Візник зупинив коней і сказав:

– Збилися ми з дороги... Не знаю, куди їхати!

– Який же ти у біса візник! – розсердився пан.

– Адить, і ви не знаєте дороги.

Довелося ночувати в лісі. Розпріг наймит коней, пустив на обіч пасти. А сам ладить собі гостину: мав із собою наймит жарену гусятину. Витяг харчі, взяв з воза соломи, постелив собі збоку та й уплітає гусака. А скупий пан харчів з дому не брав – адже в гості їхав! Глянув голодним вовком на візника й питає:

– А що ти там жуєш?

– Що ж нам жувати, пане? – одказує візник. – Жую суху солому!

«Тьху! – скривився пан. – Мужик, як та худобина!..» Промучився отак пан до ранку. Другого дня знову почали блукати. Уже надходив вечір, а з лісу на дорогу не виберуться...

Довелося ще на одну нічку зупинитися в лісі. Ліг візник під воза і далі уплітає свого гусака, аж за вухами лящить. А пан сидить і обома руками держиться за живіт. Вже другий день і рісочки у роті не мав. Дивився пан на парубка і не витримав:

– А що ти там жуєш?..

– Що ж нам жувати? – зітхає візник. – Знову кляту солому жую!

– Може... може, і мені даси? – просить пан.

– Що ви, паночку? Невже просту солому ви будете їсти?.. Ліпше я вам сінця пошукаю.

– Доки ти його знайдеш, я тут одубію.

– Тоді прошу красно!..

Візник дав панові соломи, а сам затулив рота, щоб не розреготатися.

Взявся пан за їжу. Жує солому, аж очі вирячив з натуги, а проковтнути все ж ніяк не може.

– У тебе, – каже візникові, – мабуть, воляче горло – таку погань їси!

А візник уже регоче, аж за черево береться...

Промучився пан нічку. А на ранок так охляв, що парубок ледве довів його до воза.

Поїхали далі. Бачить візник, що з паном справи кепські, що ще, до лиха, справді дуба дасть, – зразу й дорогу вже знайшов.

Заїхали в якесь село. А пан плете ногами до першої ж хати. Забув і за умову: на очах у візника накинувся на хліб, який побачив на столі.

Отак провчив наймит жадібного пана. Щоправда, не задармо: взяв од нього потрійну платню.

Плодівник

Зловив Іван вовчєня, вигодував його, бо кортіло мати свого вовка. Та вовк вовком – Іванову вівцю задушив. І надумав Іван продати його. Веде на мотузці вовка на ярмарок, а назустріч пан їде.

– Іване, що то в тебе за собака? – питає пан. – Скільки живу, а такої породи не бачив.

– Чи ви, пане, зовсім не розумієтеся? – дивується Іван. – Це не собака, а плодівник. Як його на ніч межі вівці впустити, то рано удвоє більше овець буде.

– Продай, Іване, плодівника, – просить пан. – У мене є кошара овець, та я рад би ще стільки мати.

Поторгувався Іван і продав за сто золотих. Ще й порадив:

– Впустіть його до овець увечері, аби ніхто не бачив. Нараз закривайте двері, бо наврочите. І до ранку туди не заглядайте.

Пан так і зробив. А на зорях до кошари їде, та двері не відкриваються.

Прибіг до жінки і хвалиться:

– Впустив я плодівника до кошари, а він стільки овець наплотив, що дверей не відкрити.

Якось з бідєю двері відкрили. Із кошари вискочив повний, як бочка, вовк і в ліс утік.

Так пан без овець зостався.

Як Микола був коровою

Жив собі один бідняк, якого звали Миколою. Мав він лише стару хатчину, а в тій хатчині повно дітей.

Одного разу пішов Микола з жінкою в ліс: він – по дрова, жінка – по гриби. Коли дивляться – багач, у котрого Микола мало не задарма цілий рік служив, веде з ярмарку корову.

Жінка Миколи зашепотіла:

– Коли б нам таку корову! Було б дітям молоко!

– Цить, жінко, – відповідає Микола. – Багач мені винен, то й корова буде наша.

Залишив він жінку в кущах, а сам пішов на дорогу. Тихцем підійшов до корови, зняв з рiг мотузку, засилив собі на шию. Корова – в ліс пастися, а Микола йде за багачем. Зраділа жінка, бо зрозуміла хитрість чоловіка, і повела корову додому.

А багач ішов і не оглядався. Не знати, як довго ішов би він так, та зустрів знайомого купця.

– Гей, сусіде, – крикнув той ще здалеку, – що ти дав за цього вола?

Багач і тепер не оглянувся, лише сердито буркнув:

– Коли ти й досі не відрізниш вола від корови, то хоч помовчи.

– Та яка то корова, то віл, – регочеться стрічний купець. – Як не віриш, то сам подивися.

Багач озирнувся і за голову схопився:

– Чорт таке видів! Купив добру корову, а таке сталося...

Купець посміявся та й пішов собі, а багач став серед дороги і не знає, що робити.

– Звідки ти тут узявся? – питає він Миколу.

– Я й сам не знаю, – відповідає той. – Не пам'ятаю, щоб ти купив мене коровою.

Багач не може отямитися.

– Як ти став коровою?

– Не знаю, – каже Микола, – але здогадуюся, що прокляла мене одна вдова. Колись я був багатим та скупим. Служила вдова в мене мало не задарма цілий рік. Я скупився заплатити їй зароблене, і за те вона мені залаяла:

– Миколо, бодай ти став коровою і був нею доти, доки не виплатиш мені зароблене молоком.

Багач вислухав і вилаявся:

– Послав тебе чорт на мою голову і гроші забрав. Іди собі та не роби сміху з мене.

– Що ти кажеш? – видивився на нього Микола. – Це тобі не обійдеться так легко. Хто чув таке, щоб невинному чоловікові мотузку на шию засилати? Мусиш на суді відповідати.

Бачить багатий – біда буде. Заплатив Миколі гроші, щоб той згодився мовчати.

Прийшов Микола додому з повними кишнями, а жінка вже встигла корову подоїти і молока дітям наливає.

Через якийсь час корова отелилася, і вигодував Микола другу. Стару вирішив продати.

Ідуть вони з жінкою на торг і корову ведуть. Тільки прийшли, а їх обступили з усіх боків купці, бо кращої корови, як у них, у той день не траплялося. Жінка торгується, а Микола роздивляється довкола. Коли бачить – іде оглядати корову її колишній хазяїн. Сказав про це Микола жінці і тихенько вбік. А багач оглянув корову і зашепотів їй на вухо:

– Що, Миколо, знову тебе продають? Так тобі й треба. Та я не такий дурний, щоб тебе купити, – і пішов геть.

А Микола з жінкою продали корову і повернулися додому, раді, що насміялися з багача.

Вівчар, пан, його внук та бичок

Був – не був, та кажуть люди, що був дуже багатий пан-дідич. Мав він плохоумного внука. Нічого той пан не любив, лишень свого внука, і ніяк не міг знайти слуги, який би чогось навчив малого.

Не раз пан привозив слуг, але більше, як тиждень, ніхто не міг у нього втриматися.

Вже, може, й сотий раз їде пан у далеке село слуги шукати. Бачить: хлопець пасе вівці й співає. Підїжджає пан ближче, питає:

– Чого, хлопче, співаєш?

– Аби не плакати, пане.

– Чи не пішов би ти до мене на службу?

– Та я на службі – чужі вівці пасу.

– А що тобі платять?

– Та що багач платить? Привезе мамі дров на зиму, а я за це мушу йому ціле літо вівці пасти.

– Я тобі заплачу більше. Сідай зі мною, то хоч щось побачиш. Ти, певне, й міста ще не бачив?

– Не був ще в місті. Але я без маминого дозволу не поїду.

– А де твоя мама?

– В он тій хаті.

Поїхав пан до його матері й каже:

– Газдине, пустить сина на службу. Він буде в мене пасти вівці, телята, з моїм онуком бавитися, а я добре платитиму. Кажете, він за фіру дров літо пастушить?

– Та так.

– Я вам дров привезу не одну фіру, та й ще мій слуга нарубає, а сина давайте мені на службу.

Пан нашебетав – жінка повірила й відпустила хлопця.

Привіз дідич його додому й посилає худобу пасти.

– Пане, – каже новий слуга, – буду вам і вівці, і коні, і велику худобу – все буду пасти, але купіть мені сопілку, бо без сопілки я не можу бути пастухом.

– Го-го-го! Чого захотів! Сопілки? Я на сопілки грошей не маю. Йди собі та й по вербах шукай сопілки.

– Та з верби, пане, погана сопілка.

– А що я тобі зроблю?

Не допросився в пана сопілки. Пішов, знайшов ліщину, мучився-мучився – викрутив з неї сопілку. Зробив ще воронки – ой, як виліз на стрих, як заграв! А той панок-онучок прибігає та й каже:

– Чуєш, Іване, навчи мене грати.

– Скажи панові, най моїй матері дров привезе, та й навчу.

Малий побіг, а дідич каже, що не втечуть дрова, хай почекає.

Просить малий навчити.

– Добре, – погодився Іван. – Клади пальчики на воронки, перебирай ними й дуй у сопілку.

Панич дує, перебирає, а музики нема. Мучиться Іван з малим цілий день, а дідич стоїть унизу та й слуха, як слуга вчить його онука. Набридло Іванові та й каже він:

– Хоч ти й дідичів онук, але такий дурний, як той цап на мості. Я би борше корову танцювати навчив, ніж тебе на сопілці грати.

А пан, коли вчув це, підлазить по драбині на стрих та й питає:

– Що ти, Іване, сказав?

– Та кажу, що я би скоріше корову навчив танцювати, ніж вашого онука на сопілці грати.

– А бичка міг би навчити?

– Міг би й бичка.

– Знаєш що, Іване? – каже пан. – У мене є бичок, який має вже два місяці, навчи його танцювати – я тобі добре заплачу.

– Ой, пане, ви обіцяли мені за службу платити – досі ще моїй мамі дров не завезли, а вже зима йде.

– Я тобі гроші дам.

– Ви мені, пане, дайте того бичка додому і гроші дайте.

– Бери, Іване, бичка й гроші. Але коли я буду знати, що мій бичок – танцюрист?

– Я прийду й скажу, коли вам їхати по танцюриста.

– Добре.

Взяв Іван гроші, взяв бичка, пригнав додому, потримав до зими, а взимку відвів на ярмарок і продав. Каже матері:

– Будемо класти хату. Я маю гроші, то треба їх у рух пустити.

Побудував Іван хату, але треба чогось і до хати. Приходить навесні до дідича:

– Добрий день, пане!

– Добрий день, Іване! Що там мій бичок робить?

– Го-го-го, пане. Бичок і танцює, і до школи ходить.

– Та що ти кажеш, Іване?

– Те, що чуєте, пане. Треба грошей.

Пан почухався в голову та й дав калитку грошей.

– А як далі буде, Іване?

– Та так буде, пане, що навчиться він читати-писати, а я прийду і скажу, щоби ви приїхали в нього екзамен приймати.

– Добре, Іване.

Іван купив собі поле за ті гроші та й сміється:

– Тепер, мамо, будемо жити, як пани.

Але минув рік – треба йти до пана. Питає дідич:

– Іване, що там мій бичок робить?

– Го-го, пане! Бичок вчиться на суддю. Треба йому на два роги дві шапки, треба четверо чобіт, треба великого плаща, треба вбрання нового – зима йде, пане. Йому соромно в будь-якому вбранню ходити.

Каже пан:

– Го-го-го! Як він мені дорого коштує!

– Але ви, пане, будете мати свого суддю.

– Та добре, добре, Іване.

Дав пан нову калитку грошей.

Минуло три роки. За цей час Іван перебрався з села до міста, купив собі каменицю, оженився – вже жінку попід руку водить. А в тім місті був суддя Бик. Приходить Іван до пана, та й пан питає про свого бичка.

– Поздоровляю вас, пане, – каже Іван. – Він уже не бичок, а суддя Бик. А такий зробився, що й не пізнаєте. Запрошує вас приїхати завтра на сніданок, але до нього, пане, тепер треба стукати в двері.

– Добре, Іване.

Розказав Іван, де мешкає суддя, і пішов собі з жінкою на прогулянку. Другого дня дідич приїжджає до судді Бика, постукав – Бик відтворює двері, а дідич видивився, що з його бика зробився такий пан.

– Ну що ти, бицю мій, тут робиш? Що їсти тобі тут дають? У мене ти би сінце їв, січку.

Суддя Бик як закричить:

– Шандари! Поліція! Арештуйте його! Він якийсь помішаний!

Пан розсердився та й як улупить суддю по морді:

– Йой, бицю, шляг би тебе графив! Ти мої пальчики ссав, а тепер хочеш мене арештувати!

А потім пан суньголовою давай втікати по сходах, аби не заарештували.

Так Іван з паном розрахувався.

Дурний пан

Мав пан наймита. Хотів пан, щоб наймит завжди казав «нівроку». А сам пан не раз щось таке скаже, що ніхто його не зрозуміє.

Посилає якимось наймитом:

– Чуєш, Іване? Йди, подивися на коней. Коли коні ссуть, то лошата най ся пасуть, а коли нема, то додому прижени.

Прийшов Іван та й говорить:

– Йой, пане, кінь хворий.

– Ну, нівроку. Подивися, чи він їсть.

Дивиться наймит, а кінь допався до зерна. Вбігає Іван до пана:

– Йой, кінь їсть!

А пан:

– Ні, Іване, йди кажи, що нівроку...

Іван вийшов, а кінь від зерна гине. Приходить Іван і каже панові:

– Нівроку, пане, кінь уже здох.

– Йой, що ти, Іване, говориш?

– Те кажу, що ви мені, пане, нівроку, наказували.

Чарівна палиця

Жили собі дід та баба. Жили було. Мали корівку, а годувати її було нічим. Та й на пашу ні дід, ні баба не в змозі були водити, бо були дуже старі.

Привів дід корову на ярмарок. Ходять навколо корови купці, заглядають їй в зуби. Бачать – корівка хоч і невелика, та здорова. Сторгувалися з дідом, і дід корову продав. Купив собі палицю, щоб було на що спиратися, пляшку горілки й ковбаски, а на решту з горя добре випив.

Пізно увечері дід приплівся додому. Став на дверях п'яний-преп'яний, ледве на ногах тримається, й сміється. Побачила його стара й почала сварити:

– А щоб тебе нечиста сила забрала і в сині скали занесла! Щоб ти на гладкій дорозі ноги поламав! Ану, давай гроші!

– Немає грошей, – відповідає дід. – Корову вовки з'їли!

– Щоб я тебе в своїй хаті більше не виділа! Забирайся, бо кості поламаю!

І пішов дід по світу. Прийшов до річки, добро своє по куцах розклав. Під один куц – горілку, під другий – ковбасу. Сів та й журиться.

У цей час один пан з панею на прогулянку вийшли. Підійшли до діда:

– Звідки, діду, в тебе оця палиця?

– Купив.

– Продай її мені.

– Не продам, бо палиця – чарівна!

– Яка?

– Кажу вам, що чарівна!

Захотів пан переконатися, як то чарує та палиця.

– Ану покажи, діду, які чудеса твоя палиця виробляє.

Кинув дід палицю в куц, під яким заховав ковбасу, пішов за нею, витяг з-під куца не тільки палицю, але й ковбасу. Здивувався пан та й каже:

– Закуска є, тепер коли б ще й випивка знайшлася.

Кинув дід вдруге палицю під інший куц.

– Ану, паночку, ідіть до того куца, принесіть палицю.

Побіг пан до куца, шукає палицю й знаходить там пляшку горілки. Приніс горілку до діда й ніяк не може надивуватися, що воно за диво.

– Скільки просите, діду, за свою палицю?

– Та коли вже, паночку, так просите, доведеться продати. Платіть шапку грошей!

Побігла пані за грошима. Принесла шапку грошей, висипала дідові. Взяв пан палицю – й швидше додому, щоб, бува, дід не передумав.

Повернувся дід додому з грішми. Помирився з бабою, й живуть спокійно.

Другого дня пішов пан в ліс кидати палицю. Кидав, кидав, та все даремно. Зрозумів він, що дід обманув його, та пізно було.

Свинка-Парасинка та попова льоха

Жили собі в одному селі чоловік і жінка. Не були багатими, зате їх дні минали у добрій злагоді й любові. Правда, в сусідів були діти, а в їхній хаті – тільки старий кіт під припічком. Чоловік і жінка все ж таки недовго журилися з того: у них народилася файна, як лялька, дівчинка. А назвали її Парасинкою.

Чоловік і жінка тішилися дитиною. Та одного разу жінка глипнула, а в колисці – свинка.

– Ади, що там...

Протер чоловік очі, теж нахилився до колиски.

– Свинка! – крикнув він.

Заплакали чоловік і жінка, та що було робити? Нагодували Свинку-Парасинку і пішли у поле. Коли повернулися, їм назустріч вибігло маленьке порося. Терлося об ноги, кувікало, гейби хотіло щось сказати.

А в хаті було підметено й на лаві чекав готовий обід.

І так кожного дня.

А сусід мав сина – вже парубка, Іванка. Той якось піддивився, що Свинка-Парасинка з кошиком у зубах побігла до лісу. Пішов назирці. Як тільки Свинка-Парасинка увійшла до хащі, то раптом пропала, гейби провалилася у землю.

– Агій, що за чудо? – здивувався хлопець і вибрався на високе дерево. Звідти він побачив, як Свинка-Парасинка підійшла до старого-престарого дуба і почала бігати довкола. Зсунулася з неї свиняча шкура, і серед галявини стала дівчина небаченої вроди. Як уздрів її Іванко, то мало з дерева не впав.

А дівчина пустилася збирати печериці й відходила все далі від галявини. Іванко підкрався до свинячої шкури, схопив її, засунув у пазуху і виліз на дуба.

Дівчина назбирала повний кошик печериць і повернулася під дуба за свинячою шкурою. Глип – шкури нема. І вона так жалісно заплакала, що слухати не можна було.

Зліз Іван з дерева й питає:

– Чому, чарівна дівчино, ховаєшся у свинячу шкуру?

Вона схилила голову, втерла сльозу і відповіла:

– Ой красний легеню, не зі своєї волі я таку шкуру одягаю. Мене зачарувала одна відьма, і я буду свинкою, поки не засватає мене найфайніший парубок села. Віддай тоту шкуру, бо якщо спізнюся її натягнути, то ніколи більше не стану людиною.

Легінь узяв дівчину за руку:

– Будь моєю жінкою.

– Дивися, Іванку, аби-сь не банував, – відповіла красуня. – Ціле село буде сміятися з тебе, бо я стану дівчиною аж перед вінцем.

Іванко й не слухав. Другого дня послав старостів – засватати Свинку-Парасинку.

Злагодили весілля, але гості не прийшли. Іванко сам зробив віночок для Свинки-Парасинки, обмотав їй шию кодами та биндами, а на вуха причепив дорогі ковтки. Наймив п'ять музик і рушили до шлюбу. Люди насміхалися, глузували з нього. Багацький син Василь сидів на паркані й показував пальцем:

– Адіть, який іде, таку собі й веде!

Іванко подивився з болем на свого батька. Той заспокоїв хлопця:

– Веди, синку, хоч свинку, аби тобі мила.

Іванко смутно подивився і на свою матір. Вона підбадьорила:

– До чужого рота не приставиш ворота. Най собі говорять.

Свинка-Парасинка дріботіла мовчки. А як тільки стала з молодим на білий рушник, свиняча шкура з неї спала. Іванко дивився на свою наречену й не міг надивитися.

Коли верталися додому, люди чекали на вулиці, аби ще збиткуватися. Але як побачили красну Парасинку, то лише повитріщали очі.

Багацький син Василь від заздросців не спав по весіллю п'ять днів і п'ять ночей. Йому б теж оженитися, бо вже міг за один раз горнець чиру з'їсти, та до якої дівки не піде, всюди дістане в руки печеного гарбуза.

Шостого дня узяв торбу грошей і подався до попа.

– Панотчику любий, я прийшов до вас сватати.

– Кого?

– Вашу льоху.

Піп дуже здивувався:

– Нащо тобі, блаженному, женитися? Служи ліпше Богу: запалюй і гаси у церкві свічки.

Ти для цього добрий...

– Панотчику, я буду то робити, але видайте за мене свою льоху, – наполягав багацький син і висипав з торбини на стіл цілу купу бринькачів. – Той лайдак Іванко, адить, пішов до шлюбу з миршавим поросям, а вернувся з жінкою, як сама царівна! Та він собі засватав у бідного сусіда. А як я піду до шлюбу з попівською льохою, то вернуся із такою жінкою, як сама цариця!

Піп довго чухав потилицю, а потім згріб золоті в шухляду і погодився:

– Ну, коли на те Господня воля, то най буде. Сватай...

У неділю зранку на подвір'ї багача вже вигравали десять музик. Молодий ледве вивів із краника льоху, обв'язав її кольоровими биндами, повісив їй на шию дорогі корали і встромив у вуха золоті ковтки. Льоха ніяк не хотіла йти. Василь кричав на неї:

– Як не підеш по добрій волі, то підеш по неволі...

Аж чотири парубки морочилися з льохою і витрутили якомсь за ворота.

Василь, такий гордий, що й через бороду не плюне, ішов за музиками, а поруч легені сіпалися з льохою – вже й попереки у них поупривали.

– Ади, парубок, як запорток! – сміялися люди.

– Не було би у попа свині, а в багача – Василя, то не було би і весілля!

– Та гойкай, Василю, най чує все село, що ти женишся!

А той, задерши голову, як цісарська кобила, і видіти нікого не хотів.

– То не береться моїх вух! – казав лише для себе.

Та дійшли до церкви. Льоха почала чухатися об одвірок і нізащо не хоче ставати на білий рушник. Парубки схопили її – хто за хвіст, а хто за вуха – потягли силою. Василь чекав, аби з льохи спала свиняча шкура. Але нічого не спадало. Льоха тільки йому накиринула на білий рушник.

А піп швидко звінчав молодих, аби Василь часом не роздумав і не забрав золоті назад.

Довелося багацькому синові прожити зі свинею все життя!

Заморське яйце

Одного разу, ще в давні часи, жив собі багатий – пристрасний коняр. Як тільки почує про гарного коня, зразу мчить туди, щоб придбати для своєї стайні. Єдина його мрія – мати таких коней, яких ще ні в кого нема. То ж і вештався цілими днями по ярмарках, аби не прогавити доброї нагоди. От якось цей завзятий коняр приїхав до міста. Помітив його бідний селянин, який приніс на продаж баклажани. Тоді ще такі овочі були рідкістю. І селянин вирішив покепкувати з багача. Зняв з голови крисаню і низько поклонився:

– Маю для вас, паночку, товар.

Багач зупинився і витріщив очі на рідкісні овочі:

– Чим це ти торгуєш?..

– Торкую я заморськими яйцями, з яких вилупляються лошата. Та такі красиві, яких ні в кого ще нема!

– Ти диви! – здивувався завзятий коняр.

Бачить селянин, що багач не вельми на розум багатий, та й каже:

– Слухайте сюди... Покладете оце яйце в решето, самі сядете на нього і будете сидіти, поки лоша не вилупиться.

– І довго треба на ньому сидіти?..

– Три тижні, не більше.

Почухався в лисину багач:

– А чи не може хтось із слуг на ньому сидіти?..

– Чому ні? Але в такому разі вилупиться лише нікчемна шкапа.

Зітхнув багатий і вибрав якнайбільший баклажан.

– Що просиш за це?

– Сто талярів, ні шеляга менше.

– То дорого! – скривився багач.

– Зате через рік ви будете мати такого коня, що й під цісаря не соромно!

– Гарзд, одне яйце беру, – заквапився коняр. – Якщо вилупиться з нього таке лоша, як кажеш, то я у тебе цілий віз оцих яєць куплю.

Повернувся багатий додому, звелів наймищці принести до його спальні решето й вистелити його гусячим пухом. Потім обережно поклав на м'яке дно заморське яйце і сів, як квочка на сідало.

– Тепер ще обклади мене зі всіх боків подушками і перинами, бо мені тут довгенько сидіти, – сказав багач оторопілій наймищці. – Будеш приносити мені їсти й пити. І нікого не впускай! Говори всім, що я занедужав.

Сидить багач на решеті тиждень, сидить другий та все прислухається, чи не чути іржання лошати... Минув і третій тиждень – не подає голосу лоша!

«Не обдурив мене той хлоп? – стривожився багач. – Почекаю день-два...»

Але й за три дні не висидів лошати.

Розсердився багач, вхопив овоч, вибіг на город і з усієї сили вдарив ним об землю. А під головкою капусти саме сидів заєць. Сполоханий, він метнувся вбік і щодоуху дременував у поле!

А багач подумав, що то і є лоша, та й стрімголов кинувся за ним. Але куцохвостий уже зник з очей.

Багач схопився за голову:

– Такого коника я втратив!

Потім довго никав по всіх ярмарках, сподіваючись зустріти селянина з дивовижними заморськими яйцями. Та марно! Хитрий селянин, видно, намагався не потрапляти вже йому на очі...

Циган, пан і киселиця

Жив собі циган, що не міг наїстися. І голод вічно ходив з ним, як торба з жебраком. Якось пішов циган до своєї куми:

- Що варили, кумо, на обід?
- Варила киселицю.
- Що за киселиця? Ще ніколи такого не їв.

Кума налила миску киселиці, поставила перед ним на стіл. Циган усе вихлебтав, ніби оком кліпнув. Вилизав миску і схопився:

- Біжу додому й скажу жінці, най мені зварить цілий баняк киселиці.

Спішить циган дорогою і, щоб не забути, все повторює: «Киселиця, киселиця...» А надворі саме пішов дощ – всюди таке болото, що ноги загубиш. Циган послизнувся, впав і забув, що говорить. Забідкався:

- Най тебе шляг трафить! Таке смачне слово випало з рота у гидке болото!

Бабрається в болоті, а слова як нема, так нема. На те надїхав якийсь пан. Зупинив бричку і питає:

- Що ти, цигане, шукаєш?
- Ади, паночку, загубив три кавалки золота.

Пан почув про золото і почав трястися, наче у пропасниці. Зліз із брички й теж почав шукати. Рачкує разом з циганом, місить оте болото, цідить його крізь пальці. Вимастився, як чорт, тільки очі та зуби блищать. Нарешті розсердився й крикнув:

– Ти, дурний цигане, збрехав! Тут ніякого золота нема, бо ми, ади, вже з цього болота зробили киселицю.

– О-о-о, киселиця, киселиця! – затанцював циган у болоті. Схопив те слово в зуби і побіг додому.

Пан стояв, як дурень, і кліпав очима.

Циганська манта

Старий циган із сином дістали десь дорогі чоботи. Пішли за село і оглядають їх. А на бричці їхав пан і спитав:

– Звідки у вас такі файні чоботи?

– Нам дала манта, – відповів старий циган.

– Покажіть мені вашу манту, – попросив пан. – Я заплачу.

– Та ми й задармо покажемо, – говорить старий циган. – Синку, побіжи та принеси. Ти легший від мене.

– Я за цілий день стільки находився, та ще й за мантою так далеко йти, – мало не заплакав циганчук.

Випряг тоді пан коня з брички.

– Сідай, – каже, – та швидко вертайся.

Сів циганчук на коня.

– А вам яку манту принести – малу чи велику? – спитав.

– Велику вибирай, – гукнув пан.

За хлопцем лише закурилося.

Довго чекав пан циганчука з мантою.

– Що це вашого сина нема? – допитувався в старого.

– Ви самі винні, паночку, – докоряв старий. – Сказали йому велику манту принести, а він і на коня її не висадить.

Пан і другого коня випряг.

– Їдь, старий, та допоможи синові, бо хто знає, коли він прийде.

Сів циган на коня і вже здалеку гукнув:

– Не чекай нас, пане. Двох коней ми виманули, та це і є наша манта.

Бімбо

В одному селі жив багач Гейза. Він далі свого обійстя ніколи не бував, а дорогу знав з хати до хліва і з хліва до хати. Вигодував він собі бичка і назвав його Бімбо. Бичок був дуже злий: не раз свого газду брав на роги і тис до ясел.

Якось Гейза поскаржився сусідові:

– Що робити з Бімбою? Такий злий, що скоро мене із світу зведе.

Сусіди пожартували:

– Треба його в місто в науку віддати. Там з нього зроблять тобі порядного і мудрого помічника.

Гейза був придуркуватий і не зрозумів, що з нього сміються. Відтепер йому з голови не виходило, як би вивчити бичка. Розпитав, куди треба йти, і зібрався в дорогу. Закрив бичкові очі мішком, засилив на роги мотузку і повів до міста.

У місті Гейзу зустрів м'ясник і запитав його:

– Чоловіче, куди ведеш бугая?

– Хотів би, аби з нього зробили порядного і мудрого чоловіка, – відповів багач.

М'ясник догадався, що в Гейзи з головою не все в порядку, і сказав:

– З твоїм бугаєм можемо зробити щось, але не зразу.

– А довго треба чекати? – запитав Гейза.

– Не менше року. Лише знаєте, наука гроші коштує. Та й годувати бика задармо ніхто не буде.

Гейза довго не торгувався і заплатив. А м'ясник того ж дня бичка зарізав і м'ясо продав.

Вернувся Гейза додому і рахує дні. Ледве дочекався, коли рік мине. Зібрався знову до міста, щоб забрати свого бичка.

Йде вулицею й бачить на одному будинку табличку з написом: «Д-р Бімбо, адвокат».

«Ого! Мій Бімбо вже став ученим доктором», – зрадів він.

Зайшов до контори і каже до адвоката:

– Ну, небоже Бімбо, як ся маєш? Як тебе вивчили з бика на доктора?

Адвокат розсердився і закричав на Гейзу:

– Забирайся, дурню, звідси, доки не пізно!

Гейза не чекав такого і теж розсердився:

– Ге-ге, забув віл, що був телятком. Рік тому ще бугаєм брикав, ледве його привів сюди, а як вивчився і став паном, то й свого газду не пізнає.

Адвокат схопився із стільця:

– Кажу тобі, дурню, вийди, бо біда буде.

– Ге-ге! – вигукнув багач. – Я піду, але й ти, небоже, підеш за мною до хліва.

З тими словами вихопив мотузку, закинув адвокату на шию і почав тягнути, примовляючи:

– Тепер ти від мене не втечеш!

Гейза був здоровий, як дуб. Витягнув адвоката на вулицю. Той почав кричати:

– Гей, люди, рятуйте мене від божевільного чоловіка!

Розсердився Гейза, що його на вулиці дурнем називають, та так почав палицею періщити адвоката.

На крик збіглися люди. Скоро й жандарми появилися. Адвокат почав вимагати, щоб Гейзу судили.

На суді багач розказав, що знає доктора від маленького телятка, що годував його і відвів у науку. Судді мусили признати Гейзу божевільним і відпустити.

А Гейза донині про своє говорить.

Як дурня женили

Жила колись в одному селі вельможна пані Ванда Холерська. У неї був син Мундзьо, який мав замість голови торбу з січкою. Паничик нічого не робив, а лише лежав і носом пускав бульки. Іноді приспівував:

Гоп-са-са, ковбаса,
Мазуречик Мундзьо! Гей-га!

Коли синові сповнилося двадцять і його не можна вже було пускати на вулицю без сподень, пані Ванда сказала:

– Мундзьо, завтра в костюлі буде набоженство. Вберися файненько і підеш туди. Там будуть слічні паненки. Кинь на котрусь оком – може, сподобаєш.

На другий день Мундзьо пішов до різника, купив у нього коров'яче око й побіг до костюла. Дивиться, а там панянок – хоч греблю гати. Підійшов до найфайнішої і фляцнув її коров'ячим оком у лице:

– Мамунця говорили, що паненка, на котру кину оком, буде моєю жінкою.

– Відчепися, в твоїй голові сім днів не метено! – крикнула панянка.

Прийшов Мундзьо додому й хвалиться:

– Мамунцю, я кинув оком на одну паннунцю...

– А вона що?

– Та сказала, що в моїй голові сім днів не метено.

– Не слухай її... То якесь дівчисько! Нічничого не розуміє!

Якось із сусіднього села прийшов до пані Холерської її рідний брат.

– Чому, сестро, не ожениш Мундзя?

– Та з ким оженю, коли панянок мало, а хлопки не хочу.

– Я тобі допоможу... Най іде Мундзьо зі мною, я його десь зачеплю...

– Най іде! – зраділа пані.

Дала синові хліба з повидлом і наказала:

– Мундзьо, підеш з вуйком. Та гляди: не пхай палець у ніс і не махай ногами, як сядеш на лаві!

Вуйко пилувався, а Мундзьо біг за ним і не встиг з'їсти хліб з повидлом. Прийшли вони до одного мазура. Вуйко сказав:

– У тебе є дівка на відданні, а в мене, ади, який парубійко вигудів. Може, сватами станемо?

Мазур втішився, бо й сам хотів витрутити дівку з хати.

– Най буде, – сказав і покликав доньку.

Дівчина подивилася на Мундзя і дала згоду віддатися за нього. У хаті почали говорити про весілля.

Мундзьо зголоднів. Вийшов надвір, сів на призьбі та й поїдав хліб з повидлом. Дівчина подумала, що він хоче з нею говорити, і вийшла до нього.

А була зима. Почав падати сніг.

– Ох, мете! – сказала дівчина.

Мундзьо подумав, що вона про нього таке каже, і розсердився:

– Іди геть, мавпо! Я мету те, що мені дали мамунця, а тобі не дам і понюхати.

Дівчина заплакала. Увійшла в хату й каже:

– Тату, я за того дурня не піду, бо він як їсть, то так чавкає, аж пси у сусідів гавкають.

Вуйко забрав Мундзя і пішов з ним геть.

– Завтра засватаємо іншу паненку.

– Нех бендзе, – мовив парубок.

На другий день вуйко купив Мундзьові нову сорочку, файний плащ і капелюх. Парубок убрався у нове, й вони рушили аж до третього села. Вуйко йшов широкими, як у коломийського злодія, кроками, а Мундзьо дріботів за ним. Тепла сорочка дуже його гріла. Парубок упрів. Зайшов нарешті у корчі, скинув сорочку і повісив її на грабка. «Як будемо вертатися, – подумав, – то заберу». І побіг за вуйком. Прийшли в село, зайшли до хати, де була панянка.

– Добрий вечір вам!

– Добрий вечір. Просимо сідати.

Вуйко сів, а Мундзьо, загорнутий у плащ, став коло печі.

– Ми чули, – сказав вуйко, – що у вас є дівка на відданні. У нас, ади, який панич. Як він сподобається вашій доньці, то будемо шукати злагоди.

Тато покликав доньку. Та подивилась на парубійка й мовила:

– Файний панич...

– Ану, дорогі гості, просимо до столу!

Вуйко скинув плащ. Мундзьо скинув теж і без сорочки сів за стіл. Дівчина закричала:

– Ой, ні! Я не хочу такого чоловіка! Це якийсь дурень.

Вуйко схопив Мундзя за руку і потягнув з хати.

– Най тебе шляг трафить!

Через кілька днів пішли сватати панянку аж у п'ятому селі. Вуйко не спускав з Мундзя очей – боявся, аби знову той не виріскав якусь чудасію. Зайшли вони до хати, де була дівка на відданні. Мундзьо був гречний, чемний. Коли подали їсти, він навіть не дивився на горілку.

– О, доброго зятя будемо мати! – тішився господар.

Мундзьо сподобався і дівчині. Вже повставали з-за столу й почали говорити про весілля. Мундзьо – глип на піч, а там макітра з пирогами! Закричав на всю хату:

– Тримайтеся, пироги, бо йдуть ваші вороги!

Схопив макітру, стис межі колінами і почав давитися. Так молотив, що аж у горлі квакало. Під кліп ока випорожнив макітру і витер губи рукавом. Вивернувся на лаві й заспівав:

Гоп-са-са, ковбаса,
Мазурчик Мундзьо! Гоп-га!

Панянка спудилася й каже:

– Я не хочу й видіти такого чоловіка, що їсть за п'ять косарів. Най іде собі!

Пішли. Дорогою вуйко поносив Мундзя останніми словами. Той відповів:

– А що я мав робити, як ті пироги моргали на мене?

Коли прийшли додому, пані Ванда спитала:

– Ну як, Мундзьо вже має пару?

– Не могу цього драба повісити якійсь дівці на шию. Більше нікуди не піду, – відповів їй брат.

– Я дам тобі морг поля і корову, – обіцяла Ванда.

Брат погодився. Пішли вони ще в одне село. Знайшли там дівчину, яка хотіла мати чоловіка. Мундзьо їй сподобався.

Сіли за стіл і почали пити. Мундзьо нахлептався горілки й почав белькотіти:

– Ото, вуйцю, добре нам живеться. Це ми вже четверту дівку сватаємо, га? І всюди нас частують! Так, як має бути... Завтра підемо до п'ятої, а потім до шостої...

Господар і господиня аж поблідли.

– Ми подамо до суду!.. Це образа гонору!.. – крикнув старий мазур.

– Не гнівайтесь, господарю, – почав просити вуйко, який боявся втратити морг поля і корову. – То не Мундзьо говорить, а горілка з нього. Коли вип’є, то ще не таке може наговорити. Мазур втихомирився.

Настав день весілля. Гості посідали на вози і гайда до костьолу вінчати молодих. По дорозі здибали хлопців, що зліпили снігову бабу. Вони ніяк не могли висадити голову на тулуб. Мундзьо закричав:

– Чекайте, хлопці, я висаджу ту голову!

– Не йди, Мундзю, бо нас ксьондз чекає, – сказала молода.

– Най собі чекає. Мені що до того?

Молодий почав згортати сніг, а молода вернулася додому.

Кажуть люди, що Мундзьо тепер живе зі сніговою бабою.

Кобилячі яйця

Жили собі в сусідстві бідний і багатий. Жили своїми турботами, один до одного не заходили. Бідняк хоч і голодував, від багатого хліба не просив. Якось він заробив трохи грошенят і купив лошатко. Почув багач, що на подвір'ї бідняка ірже лоша, та й каже до своєї жінки:

– Невже наш сусід купив тягло? Піду подивлюся.

Прийшов він до бідного та й питає:

– Гей, сусіде! Звідки в тебе лошатко?

Бідний знав заздрісне око багача і пожартував:

– Ачей з неба не впало. З яйця висидів.

Здивований багач аж рота роззявив, коли таке почув.

– З якого яйця?

– Біда, що ти піввіку прожив на світі, а про кобилячі яйця нічого не знаєш, – каже бідняк. – Тоді слухай. Пішов я раз на ярмарок. Бачу – коло воза стільки народу, що й голки не пропхаєш. Протиснувся і я ближче. А на возі сидить чоловік і промовляє:

«Гей, люди, купуйте кобилячі яйця! З кожного вилупиться один чорногривий». Купують бідні по яйцю. А багаті й ціни не питають, кожний мішок наставляє. Мені ледве вдалося купити двоє. Прийшов я додому та висидів за сорок днів лошатко.

Багач слухав, слухав, а далі почав просити:

– Сусіде, продай мені друге яйце. Ми свої люди, не будемо рахуватися, я добре заплачу.

Бідняк подумав, похитав головою:

– Хотілося мені і на цьому сидіти, аби пару коней мати. Та не могу я відмовити доброму сусідові.

І викотив з-під постелі велику жовту диню. Багач добре заплатив і побіг з динею додому. Настелив у хліві соломи і висиджує лоша. Жінка почала дорікати:

– Чи ти здурів, чоловіче? Хто чув таке, аби з дині вилупилося лоша?

Та багач прогнав її і далі сидів на дині, як квочка на яйцях.

Було якраз літо, і жінка сердилася, що робота в полі стоїть, а чоловік дармує час. І вона пригрозила:

– Люди косять, а наша трава пропадає. Так не лише багатство втратимо, а й з голоду помremo.

Не міг багач переслухати жінки. Взяв косу на плече, а диню в мішок і пішов у поле. Вибрав зручне місце на горбку, сів на диню і вигриває лоша. Приносить жінка обід, а він і раз косою не втяв. Накинулася вона на чоловіка, лає його, ганьбить. Не стерпів багач, кинувся на жінку, щоб ударити. А вона навмисне копнула диню. Диня покотилася з гори і розбилася об пень. З-під пня вискочив переляканий заєць.

Коли це побачив багач, то мало не заплакав.

– Видиш, жоно, ще два тижні треба було сидіти, то був би цілий лошук. А так лише півлошати, та й те втекло.

Багач та хлопець із села Розумовичів

У великодню суботу ішов із міста бідний хлопець. І наздогнав він багача, що їхав із повною фірою зерна.

– Де ви були, пане? – спитав хлопець.

Багачеві полюбилося, що його паном назвали.

– Возив я пшеницю продавати, – каже він. – Так не було купців. А в тебе, хлопче, може, вже й ноги болять? Сідай, підвезу.

Сів хлопець, а багач випитує:

– Та з якого ти села?

– Із Розумовичів, – відповідає хлопець.

– Чи не такі розумні люди там живуть, що село Розумовичі називається? – засміявся багач.

– Для себе розуму мають. А дурням не дають. Бо дурні не знали б, що з розумом робити.

– Тоді й ти маєш бути мудрий.

– Мудрий чи ні, а скільки мені треба розуму, стільки маю.

Незабаром довелося їхати через ріку. Як були посеред води, багач зупинив волів і наказує:

– Ти з Розумовичів, то злізай із воза і перейди річку своїм розумом.

– Пане, як мушу злізати, то дозволь хоч рудом пройти поміж воли, – попросив хлопець.

Багач дозволив. Хлопець пройшов уперед, вийняв з ярма занізку, сів на вола і каже:

– Бувайте здорові, пане. Дякую за вола.

Багач почав просити:

– Хлопче, як я переїду ріку з одним волом? Я лише пожартував з тобою. Вернися, разом поїдемо. Переночуєш у мене, та й гостина буде.

Повернувся хлопець, запряг вола, і далі рушили. Дома жінка багача нагодувала, а хлопцеві постелила на припічку і голодного спати залишила.

Уночі багачеві не спалося.

– Хлопче, – каже він, – ти не вечеряв і, може, дуже голоден?

– Не вечеряв, – відповідає хлопець. – Та з розумом голоден не буду.

Подрімав багач, а далі питає:

– Хто в Розумовичах тепер староста?

– Був пан Постоловський, – каже хлопець. – А тепер скинули його з тої служби і вибрали пана Чоботовського. Та й помічників йому дали – пана Хлібовського та пана Гусаковського.

Про таких панів багач не чув, але похвалився:

– Панів Хлібовського та Гусаковського я добре знаю. То були мої перші друзі.

– Перейшли ваші перші друзі пан Хлібовський та пан Гусаковський у село Торбонці, – розповідає хлопець. – А на їх місце пана Постоловського поставили.

Багач пригадував, що то за пан Постоловський. Та так і не пригадав, заспав.

Вранці прокинувся, а хлопця із села Розумовичів нема. Пропали з хлопцем і чоботи, які хотів багач на Великдень взути.

– Понесеш, жінко, сама паску та печеного гусака святити, бо нема моїх чобіт, – каже багач.

Пішла жінка паску і печеного гусака витягати, а в печі тільки латані постолі.

– Бодай би його громи вбили, – вилаяла хлопця. – Говорив нам про панів Постоловського, Чоботовського, Хлібовського, Гусаковського та про село Торбонці, а ми й не доміркувалися.

А багач буркнув:

– Правду казав, що він з Розумовичів.

Бричка з того світу

В одному селі жили два сусіди. Один був багатцем, а в другого злидні з бідною подружилися – з хати не вилазять...

От якось на переднівку в бідного не зосталося й пучки борошна. Голодні діти плачуть, їсти просять, хоч бери та вішайся.

Пішов бідний до багатого. А той сидить під грушею в садку і смажене порося з начинкою смакує.

– Позич, сусіде, мірку зерна до нового, – поклонився бідний у ноги багачеві.

Багач зиркнув на бідного, облизав масні пальці, та й відповідає:

– Хіба погодишся на те, що я скажу, тоді, може, й дам.

А в ті часи панував закон: лихвар мав право зробити зі своїм боржником що завгодно.

– Гаразд, – дав згоду бідний.

Багач посміхнувся.

– Ні, не скажу сьогодні. Скажу тобі завтра.

Дав сусідові зерна, а сам знову сів за порося. Другого дня уранці прийшов бідний за словом.

– Лізь у мішок, – наказав багач.

Мусив лізти бідний у мішок. Багач його зав'язав, завдав собі на плечі та й поніс до річки. Хоч дорога туди й недалеко, гладкий багачисько швидко натомився.

«Сам не донесу, – подумав собі. – Піду до кума, най підсобить».

І залишив ношу при дорозі.

Сидить бідний у мішку, коли чує – щось торохтить шляхом. Він почав кричати:

– Ой-ой, людкове добрі! Не вмію ні писати, ні читати, а мене хочуть воєводою обрати!

А з міста їхав сам вїт – добрими кіньми й новенькою бричкою.

Почув із мішка голос і зупинив коней:

– Що ти там верзеш?

Бідний своє:

– Не вмію ні писати, ні читати, а мене хочуть воєводою обрати!

«Гм, – думає вїт, – такого й світ не бачив, аби якийсь там голодранець став раптом воєводою! Ні, цього не допущу!»

Викотився із брички і, сопучи, підбіг до мішка.

– Ану повтори ще раз, що ти говорив.

– Та я кажу, пане: хто посидить у мішку до вечора, той буде воєводою. Такий наказ від цісаря прийшов.

– Стривай-но, любий, – змінив голос вїт. – Чи нам не помінятися з тобою місцями? Ти ж у державних справах нічого не тямиш. А я тобі ще й сто червінців дам.

– Це можна, пане, – погодився бідний. – Розв'язуйте хутчіш, аби хтось не побачив.

Вїт і розв'язав, а щоб бідняк не передумав, мерщій вліз у мішок. Бідний забрав червінці, зав'язав міцно вїта і каже:

– Тепер, пане, сидіть собі тихенько і ждіть, доки вас у воєводське крісло посадять!..

А сам сів у бричку і покотився до міста.

Коли це багач веде свого кума. Взяли мішок і понесли до річки.

– Щось наче важчий став, – крекче багач, дивується.

А вїт – анічирк, боїться, щоб обман не виявився. Доволокли мішок до річки, розгойдали і кинули у воду.

– Ну, слава Богу, на одного жебрака в селі стало менше! – зареготів багач. – Заберу його садибу.

І подалися до корчми.

Чи довго, а чи коротко вони там були, досить що вийшли, обійнявшись, коли сонце заходило. Бачать, їде бречка. Та хто на бречці? Бідний! Але його і не впізнати. Нова свитина, чоботи добрячі, шапка смушева набакир. Очі витріщили з дива:

– А ти звідки взявся?

– З того світу їду! – і не моргнув бідний. – Святі коней з бречкою мені подарували, одягли й нагодували, ще й гостинців дітям, як бачите, наклали.

Багачі презирнулись.

– Чекай-но, сусіде, – каже багач бідному. – А вони усіх там обдаровують?..

– Ого, ще й не так! – засміявся бідний. – Баба Оришка, що її учора поховали, десь там позаду цілий віз золота везе!

– А як туди дорогу знайти? – аж затрусилися обидва багачі.

– Ідть тією самою дорогою, якою ви послали мене. Тільки не баріться, а то все до крихти інші розхапають.

Бідний голосно вйокнув і залишив п'яних посеред дороги.

Багачі постояли хвилину на місці, а потому один перед одним метнулися до річки.

– Лізь, куме, перший, – каже багач, – бо ти вмієш плавати.

Кум роздягнувся і поліз у воду. Відійшов трохи від берега, попав на глибіню і почав молитися. Але зрозумів, що непереливки, та як закричить:

– Куме, мені вже амінь!

А багачеві почулося, що той вигукнув: «Куме, є вже кінь!» – та й собі кричить:

– Держи його міцно, я тобі зараз допоможу!..

Шубовснув у воду – тільки за ним забулькотіло... А бідний з того часу зажив собі полюдськи.

Я, правда, там не був, лише чував усе це від старих людей.

Як Іван обдурював багатіїв

Жив на Буковині дуже мудрий селянин Іван, який блукав селами – карав зло й робив добро. Якось приблукав він до Лужан. Дивиться, а перед ним стирчить фабрична труба, і з тої труби дим хмарою валить.

Іван задумався і каже:

– Файний дим... Ото якби мені такого диму десь дістати!

Пішов до фабриканта.

– Добрий день, пане.

– Добрий день. Чого прийшов, Іване?

– Хочу купити у вас дим, що йде з найбільшої труби.

Пан посміхнувся:

– Нащо тобі того диму, Іване?

– Та хочу і я чимось гендлювати.

Домовилися. Іван заплатив гроші й поліз на трубу. Добрався до вершечка, сів собі й сидить. Далі накрив трубу капелюхом. Дим не йде більше в небо – розходитьсь по фабриці, б'є людям у вічі. Прибігли до пана:

– Пане, робіть щось, бо ми, адіть, плачемо.

Фабрикант розсердився. Вийшов надвір і махає Іванові:

– Ану, злізай звідти! Не грайся димом!

Іван відповів:

– Це, пане, мій дим – роблю все, що хочу з ним!

Біда панові з Іваном. Дим бухкає клубками у фабрику, люди покинули роботу. Коли і в канцелярії вже не могли дихати, пан знову вискочив надвір:

– Злізай уже, Іване, дим виїдає мені очі.

– А най виїдає... Я не злізу, бо це є мій дим – роблю все, що хочу з ним.

– Я куплю його від тебе, Іване!

– Не продаю, пане.

– Та я добре заплачу.

Чоловік подумав, що за той дим візьме файні гроші, та й сказав:

– Дасте тисячу лей, то най буде – злізу.

– Дам, Іванку, лише йди сюди.

Іван зліз із труби, взяв у пана гроші й пішов далі шукати багатих панів.

Прийшов до Садгори, де був великий ярмарок. Ходить він поміж людей, придивляється – хто і чим торгує. Раптом – глип, а перед ним гендляр, і борода в нього широка, як лопата. Іван дивиться на неї з одного боку, з другого.

– Ех, борідка! – похвалив. – Продай мені, Мошку, свою бороду.

Гендляр тільки витріщився – подумав, що той трохи не в розумі. А коли це так, можна злупити якийсь гріш.

– Най буде, Іванку, – відповів. – Заплати ти двісті лей і можеш собі думати, що вона твоя.

Іван нараз відрахував гроші, дав їх Мошкові. Потім погладив бороду і став собі збоку, бо Мошко мусив торгувати крамом. Коли покупці відходили, він брав Мошка за бороду, посіпував нею, виривав сиві волоски. Той усе терпів за двісті леїв.

Пізно вночі селянин постукав Мошкові у двері. Гендляр подивився у вікно й спитав:

– Чого тобі, Іване?

– Я прийшов до бороди. Ану, дай її сюди на хвильку.

Що мав робити Мошко? Отворив вікно і висунув бороду Іванові. Той посіпав нею, вирвав кілька волосків. У Мошка навіть сльози закрутилися.

Наступної ночі селянин прийшов знову. Поторгав трохи за бороду, закрутив на палець кілька волосинок, висмикнув їх і пішов.

Рум'яне Мошкове лице за кілька днів зблідло. Він почав просити:

– Ти, Йване, не приходь до бороди вночі.

– Ні, це моя борода, і я буду приходити, коли мені захочеться.

Мошко вже напудився. Через кілька днів сказав:

– Чуєш, Іванку, ти продай мені свою бороду. Даю тобі двісті лей і – гай!..

– Ні, за такі гроші ніколи не продам таку файну бороду. Як даси тисячу лей, то аж тоді вона буде твоя.

Що мав робити Мошко? Вийняв тисячку і дав хитрому Іванкові.

А той узяв гроші й пішов далі по Буковині. Кажуть, зустрів і потім дурних багатіїв.

Про попа, наймита і пса Муцика

Бідний наймит Олекса служив у попа. А піп залицявся до його вродливої жінки. Признається вона чоловікові про цей клопіт. Цілий день Олекса думав, як помститися попові, й надумав. Приходить до нього й каже:

– Отче, а ви знаєте, що я чув?

– Що ти чув?

– У Львові є такий вчитель, що псів учить писати, читати й говорити.

Піп аж усміхнувся:

– Невже мого Муцика навчив би писати?

– Навчить.

– То вже веди.

Бере наймит Муцика, виводить за село, жердкою по голові та й убив. Закопав під дубом, сам виспався й вернувся назад до попа.

– Відвів, Олексо, Муцика?

– Відвів, отче. Але вчитель сказав заплатити за науку тисячу карбованців.

– Ов, багато.

– Отче, тепер дамо лише половину, а решту пізніше. Зате пса мудрого будете мати.

Піп подумав собі: «Скільки я на дурничку грошей зібрав, та й ще зберу, можна заплатити». Несе наймит гроші, але не до вчителя, а додому. Кожен раз, як щось треба йому своє зробити, то каже, що йде Муцика провідати. Піп ще й даруночок псові передає. Колись-неколись питає:

– Олексо, а як там мій Муцик?

– Ой отче, та він не лише вміє писати, а й говорити по-латинськи навчився.

Тепер щотижня ходить Олекса до пса. Щосуботи піп кличе наймита й допитується:

– А як тепер Муцик?

– Ой, ой, отче, як пес змудрів! Я прийшов, а він зі мною привітався і просив вам уклін передати. Все знає, що у нашому селі діється, й про вас дещо сказав.

– А що сказав?

– Та я не можу вам говорити. Як його приведу, то самі запитаете.

– А може, поїхати до нього?

– Отче, не можна. Пес з радості може забути все, чому навчився. Казав учитель, аби через тиждень його забрати, так що готуйте гроші.

У суботу бере наймит п'ятсот карбованців, а піп дає ще сотку, аби вчителя й Муцика в ресторан повести.

Каже наймит:

– Отче, ви дуже мудрі й щирі. Треба їх почастувати.

Має Олекса шістсот карбованців у кишені і йде додому.

Повертається наймит увечері до попа без нічого. Став коло дверей і мовчить.

– Олексо, де мій Муцик?

– Отче, продам хату, продам корову й заплачу вам у два рази більше за пса, але я не міг наруги стерпіти й убив його.

– Та за що?

– Пішли ми з ним та учителем до ресторану, випили, а по дорозі Муцик мені каже: «Добре, що ти забрав мене додому. Я мушу всім людям розповісти, що наш піп ходить до твоєї жінки, а ти не знаєш». І ще почав перераховувати, куди ви ходили. Каже: «Я і архієпископові про все напишу». Я розізлився і як дав йому, то Муцик лише ніжки протягнув. Він хотів мене

з жінкою розлучити. Ходіть, отче, хай вам покажу, де він закопаний. То скільки вам заплатити за шкоду?

– Не треба нічого платити. На тобі ще п'ятсот карбованців за те, що ти добру справу зробив.

Як мужик пана дури́в

Іде чоловік з сокирою, а бариня сидить під вікном.

– Чим ти, – питає, – мужик, займаєшся?

– То де діжку, – каже, – наб'ю, де дров нарубаю.

– Наймись до мене.

– Та й найміть.

– Ось набий мені цю бочку, – каже. – І дає йому уперед гроші.

Він узяв ту бочку, порубав, у круг на дрова склав та й пішов собі.

Приїздить пан, побачив ту бочку.

– Що се, – питає, – таке?

– Та се, душенько, мужик надув.

– От я запряжу тройку коней, так я його дожену.

Побіг скоро і догнав. А мужик побачив його та й став у гречці під дубом, наче держить того дуба. Пан і питає його, чи не бачив він тут мужика з сокирою.

– Еге ж, – каже, – бачив.

– А що, я його дожену?

– Ні, ви, пане, не доженете; якби я, то я б вашими кіньми догнав.

– Так бери коні, дожени.

– Давайте сто рублів та постійте, оцього дуба подержте.

От пан став під дубом, аж пнеться, та держить його, а того чоловіка і духу немає. «Обманув, сякий-такий! Постій же, я тобі гречку витолочу, скину дуба».

Одскочив з-під дуба: «От-от упаде!», а дуб і не зворухнеться. «А надув! Вернусь, ще візьму тройку коней, я його дожену».

Наздоганяє того чоловіка вже на другій тройці.

– Чи не бачив ти, – питає, – тут такого-то чоловіка?

– Еге ж, – каже, – бачив.

– Що ж, я його дожену?

– Ні, ви не доженете, а якби я вашими кіньми, то й догнав би.

– Так бери та дожени.

– Ніколи, пане, треба солов'я стерегти.

А він як ото забачив пана, накрив пеньок шапкою та й стоїть.

– На тобі сто рублів, біжи дожени його, а я твого солов'я постережу.

Узяв той і коні, і гроші, тільки його й бачили. А пан ждав, ждав та й каже: «Надув і цей! От я йому дам». Як учеше кулаком по шапці... «Тьху!» Вернусь, ще одного коня взяв, знов наздоганяє чоловіка, а той у дупло вліз та й виглядає відтіля.

– Чи ти не бачив, – питає пан, – тут такого-то чоловіка?

– Бачив, – каже.

– Що ж, я його дожену?

– Ні, пане, не наздоженете. Якби я вашим конем, я б догнав, так треба ось у дуплі сидіти.

– Дожени, – каже, – я тобі заплачу і в дуплі за тебе посиджу.

Поліз пан у дупло, а чоловік на коня та й подався. А пан сидів, сидів у дуплі та там і пропав.

Як пан по-німецькому балакав

Одна вдова, проста жінка, та оддала дочку за поганенького панка. От раз той зять і поїхав до тещі в гості. Та й каже він своєму наймитові:

– Я балакатиму до тещі не по-нашому. А як вона питає в тебе, чого я так балакаю, то ти скажи, що я вже забув по-своєму балакати, а тільки по-німецькому вмю. А як я що скажу по-німецькому, так ти їй по-нашому переказуй.

– Добре! – каже той.

От приїхали. Теща рада, що зять приїхав, вітається до нього, а він:

– Вухри-мохри! Вухри-мохри!

– Що це йому таке сталося, що річ йому одібрало?

– Та то він уже забув по-своєму балакати, а навчився по-німецькому, – каже парубок.

От теща почала про дочку розпитувати та про онуків, зять усе:

– Вухри-мохри! Вухри-мохри!

Так їй аж страшно його стало.

От тоді питає вона зятя:

– Може, обідати вже будете?

А він:

– Вухри-мохри! Вухри-мохри!

А наймит перекладає:

– То він каже, що не хоче обідати.

Пан сердиться, що наймит так каже, та аж кричить: «Вухри-мохри!», бо їсти страшенно хоче. А наймит:

– Ідїть, – каже, – паніматко, од його, а то бачите – аж сердиться, що ви з обідом докучаєте.

Теща з наймитом пообідала, а зять зостався не ївши. От увечері знов теща питає зятя, чи не вечерятиме.

А він:

– Вухри-мохри! Вухри-мохри!

Наймит каже:

– Не хоче вечеряти, каже, щоб дали тільки шматок хліба та кварту води.

Так теща дала йому шматок хліба та кварту води, а сама повечеряла з наймитом.

Зять уже так сердиться на наймита, а таки не хоче по-своєму балакати.

От уранці лагодиться вже він їхати.

Теща й того й сього несе на віз дочці та онукам на гостинець.

А він радий, що такого багато, та:

– Вухри-мохри! Вухри-мохри!

А наймит:

– Не несїть нічого! Пан не хоче брати, каже, щоб забрали геть.

То теща й позабирала усе назад. От як виїхали за слободу, пан почав наймита ляяти і каже:

– Я через тебе голодний сидів і додому нічого не везу. Коли так, чого ж я сюди й приїздив?

А наймит каже:

– А хіба ж я знаю по-німецькому! Я ж думав, що як слід переказую.

Про Василя Жагалюка, який мав дев'яносто п'ять літ, був бідаком і ошукав пана

Один пан зі своєю жінкою були в літах. От посідали вони одного вечора вечеряти, так пані й каже:

– Ми такі багаті, а нічого на цім світі нікому доброго не зробили, та навіть ніколи бідних людей не обдарували. А я чула, що по смерті дістаються люди до неба. Отже, я б тебе просила, чи ти на те згодишся, щоб ми справили велику гостину для вбогих.

А пан і каже:

– То вволю твою волю, чи то правда, що люди йдуть на небо, чи ні, але вчиню твою волю. Так завтра поїдемо до міста і дамо оголошення в газеті, щоб усі бідні, які є в нашім панстві, зїжджалися на гостину.

На другий день вони поїхали до міста, а по дорозі рахували, за скільки вони можуть приготуватися до тієї гостини. Воліли скоріше, ніж за два тижні, бо мусили приготувати лави, столи попід лісом, щоб ті вбогі мали де сідати. Як приїхали до міста, то зайшли до редакції і подали оголошення, що кожний убогий дістане їсти, пити на цілий тиждень задарма.

Так за пару днів вийшла газета у світ. А коли убогі почали читати ті газети, то швидко давали один одному знати про таку новину. І так назбиралося багато тисяч тих убогих. Чи то був дуже бідний, чи ні, кожний хотів їсти, пити і бути на гостині.

А найстаршим серед убогих був чоловік невеликого зросту, Василь Жагалюк, сивенький, як голубець, бо мав уже дев'яносто п'ять літ. Тут за п'ять днів почали їхати на ту гостину убогі, і їхав два тижні транспорт за транспортом. Котрі перші приїжджали, то займали перші місця коло столів. Так було зайнятих близько п'ятдесяти тисяч місць. А решта не мали місця і стояли. Тоді пан з управителем вийшли на поле і побачили, що страшно багато тисяч ще є, і коли б знав був пан, то не зачинав би гостини. А ще ж кожному вбогому в газеті пообіцяв по ринському. Буде замало панського нового маєтку. І каже пан:

– Я вдурію, що послухав жінки! Що тепер маємо робити?

А управитель каже йому:

– На то є спосіб! Тут багато наїхало таких, що можуть працювати. Ото викопаємо рів, і котрий перескочить той рів, тому дамо двадцять п'ять ринських, і піде геть.

Але пан і управитель убогих обманули і сказали, хто перескочить рів, то буде їсти, пити і дістане на дорогу, а хто не перескочить, то дістане двадцять п'ять буків і піде пішки додому.

Ну і закликали вони людей, і викопали рів так глибоко, що котрий впаде, то треба його діставати. От зїхалися козаки з гарапниками. Зранку почали скакати убогі. І кожний убогий старався, щоб перескочити, бо шкодував, щоб задарма не їхав, а залишився на гостину.

Так скакали чотири години, а наостанку і Василь Жагалюк скочив і закінчив скакання. А пан на те дивувався, що такий старий, сивенький і перескочив, та й наказав тому Жагалюкові всипати п'ятдесят буків, а тим усім по двадцять п'ять буків. Так як почали козаки бити, то багато повтікало без сліду. Всі повтікали, тільки Жагалюк залишився і ходив довкола двору і питав, за що він дістав п'ятдесят буків. Каже:

– Усі повтікали, а я не піду, я мушу віддати за п'ятдесят буків сто, або спалю геть увесь маєток того пана.

А управитель порахував тих убогих, що не змогли перескочити рів. Їх було дев'ять з половиною тисяч.

А Василь Жагалюк так крутиться біля двору і стежить за паном, чатує на нього, хоче відплатити.

От він помітив, що пан їде в одне місце на полювання, та й пішов за ним, розібрався догола і свої лахи у корч запхав, а сам виліз на ялицю і сидить.

От він зачув, що пан їде коло тієї ялиці й почав співати (дібрав собі голосу!), як ангели в небі, таких прекрасних пісень.

А коли пан наблизився до ялиці, то дуже зачудувався і каже:

– Як довго ходжу по лісу, не чув такої пісні.

І так дивиться вгору, а звідти обзивається Василь Жагалюк:

– Е, пане, якби ви сюди вилізли, то відразу почули б, як ангели співають у небі. Але тут мусить бути чоловік голий, інакше не буде чути.

І пан подумав собі: «Так, моя жінка мала рацію, що казала зробити гостину, бо я за все життя не чув такої пісні, аж тепер по гостині». І довго не думав – роздягнувся, рушницю повісив, а сам виліз на ялицю. А коли підлазив усе вище вгору, то Жагалюк усе донизу. І як пан уже був на самому верху, то Жагалюк вже одягнувся у панове вбрання, рушницю на плечі, підробив бороду, як у пана, і пішов на дорогу, бо фурман мав підїхати через годину за паном.

Вийшов він на дорогу, а фурман уже чекав, посадив його на візок і навіть не зауважив, чи то його пан, чи то який простий чоловік.

От приїхав Жагалюк до панського палацу та й пішов собі в канцелярію, мав усі ключі від каси, від напоїв у себе. Так повідмикав касу, де які шафи були з убраннями, але довго не збавляв часу, бо сподівався, що пан прийде до нього.

І вийшов на подвір'я і закликав того самого фурмана, щоб скочив і закликав козаків. Прийшли козаки, а він з подвір'я каже:

– Той дід, що ви йому дали п'ятдесят буків, тут крутиться коло палацу, як побачите його, дайте йому сто буків, бо п'ятдесят не допомогло.

А пан сидів, може, з півтори години на ялиці та й жодної пісні не чув. Як він уже примерз, та й злізає донизу. Коли зліз – бачить, що нема ані його вбрання, ані стрільби. Став думати, як дістанеться до свого палацу – так голим не випадає йти. Подумав, подумав та й забрав те лахміття Василя Жагалюка і каже:

– От-так мене вирихтував! Але хоч я прийду і в лахмітті, жінка мене пізнає і пустить до палацу.

Наближається він до брами, так козаки його зараз схопили, хоч він кричав, що він є сам пан, а вони не питали, тільки всипали йому сто буків. Так пан аж стогнав і пішов на долину лісом. От зайшов він до свого пахтира (той, що молоко продає). Як прийшов до кімнати, то вже його там пізнали, що то пан. І просили його сідати, і він почав розказувати свій клопіт:

– Захотілося моїй жінці балу, і ось бачите, як мене якийсь з тих убогих вирихтував! То попрошу дати мені пера і паперу, я напишу до своєї жінки листа, а ви, будьте ласкаві, завезете, як їхатимете рано по молоко.

І так почав писати:

«Кохана жінко, чи ти знаєш, що сталося зі мною і твоєю гостиною? Там у тебе є дома дід котрийсь з тих убогих, що убрався у моє вбрання. Я тебе прошу, приклич його до себе і скажи йому, що я йому все подарую. Тільки хай нікому не розкаже, аби з мене не сміялися, а найбільше дивись, щоб хто зі служниць біскупа не побачив, що я дістав сто буків. (Бо служниці біскупа часто приходили, а біскуп був його другом.) І приклич того діда до себе, скажи йому, що я йому дам до самої смерті утримання, тільки хай нікому не каже і хай мене допустить до двору.

На другий день пахтир поїхав по молоко та забрав і листа з собою. А як приїхав, то зараз панова жінка вибігла і він вручив їй того листа. Як почала вона читати, то відразу вмилася сльозами, що вона до того сама призвела.

Закликала тоді Василя Жагалюка і сказала:

– Нічого не бійтеся, мій пан написав листа, що схочете вам дасть, аби вже не потребували ходити за прожиттям.

А дід відповів:

– Може сміливо пан приходити додому. Я не хочу жодної нагороди, бо вже своє зробив: віддав за п'ятдесят – сто буків!

Приїхав пахтир додому, застав ще пана дома.

– А що, віддали листа пані? – питається пан.

– Так. Можете сміливо йти додому. Казала пані, що вона все залагодить.

Коли на другий день пан собі сів на той візок, що возили молоко, і приїхав додому, то відразу пані закликала Василя Жагалюка, щоб не мав чого в руках і не пошкодив чоловіка.

Каже Жагалюк панові:

– Пане, нічого злого я вам не зроблю, сміливо заходьте у свій дім. Я очікую на свої лахи, бо мені не пасує ваше вбрання.

Так пан його взяв за руку і привів до столу й спитав:

– Як пишетеся?

– Василь Жагалюк.

– Де живете?

– В Стрійковичах, село таке.

– То добре, аби нікому того не сказали, що мої козаки дали мені сто буків з вашого наказу, а що за те хочете?

– Нічого не хочу! Чекаю на свої лахи, – каже Жагалюк.

Тоді помінялися. І дав йому пан п'ятдесят ринських на дорогу. І коли вже дід відійшов з палацу, то пан пішов з козаками знайомитися і також наказав, щоб ніде не казали, а найбільше, щоб не довідався його товариш – біскуп.

Та при тому прийшла кухарка від біскупа. А кухарка панова їй оповіла:

– Ой, наш пан дістав сто буків від Жагалюка. Тільки нікому не кажіть про це.

Тим часом служниця біскупа приходять додому і розказує своїй пані:

– Ой, пані, якби ви знали, що з нашим паном стало, то ви б очі свої забули! То мені Настя сказала, а я боюся сказати, щоб нікому ви не говорили.

А пані каже:

– Ну, та вже як оголосила, то мусиш сказати, я не скажу нікому.

А коли приїхав біскуп з дороги, та вже вечеряти посідали з жінкою та й балакають. А коли вона говорить, то й усміхається щоразу, так він питається:

– Що з тобою? Та ніколи того не було, щоб ти так сміялася.

– Ой, я щось важливе знаю. А якби ти знав, то як би ти сміявся!

– Ну, то що такого? То скажи! Я не піду ніде трубити, як ти скажеш, буде тільки між нами.

– О! Та знаєш, до чого дійшла гостина, що справляв твій товариш? Та вже він дістав сто буків.

– Відкіля? Що ти говориш? Він такий старий чоловік з розумом і так дався ошукатися? Ой, коли його побачу, то буду сміятися!

А жінка каже:

– Ой, коли! Та завтра будем коло нього їхати! Ви ж мусите щодня бачитися.

А коли другого дня фурман запряг коні і сів біскуп до візка і рушили їхати, то біскупова жінка сказала:

– Дай слово, щоб дуже не сміявся з пана, бо буде скаржитись.

– Ну, ну, то вже моє діло!

От іде біскуп коло панського двору, а пан вибіг з кімнати страшно веселий, ніби нічого не знає.

– Здрастуй, товаришу!

Прибіг до візка і подав руку.

– Ой, товаришу, – відповідає біскуп. – Я чув, що з тобою було дуже зле, і тепер не подаю руки. То ти такий мудрий чоловік, в старих літах і дався старому дідові насміятися – дати сто буків.

А пан як те зачув, то наче йому дав хто в писок, і ні слова йому не відказав, тільки обернувся й пішов до кімнати. Тільки прийшов до кімнати, закликав свою жінку:

– Хто ж у нас був? Я і в листі просив не казати, щоб не сміялися з мене.

– Та я нічого не знаю, нікого тут не бачила, запитаю Настю, хіба від неї вийшло. Ану почекай, я її покличу.

Задзвонила дзвінком. Приходить Настя.

– Чи була у тебе Ярина від пані біскупової?

– Та була, прошу пані.

– А, то ти з нею говорила? Та то твоя річ була говорити про пана?

– Пані, я нічого такого на казала.

– Та бачиш, пан прийшов схвильований, як неживий.

– Ой, ой, прошу пані, що я наробила! Пані нічого не говорила, щоб я не казала нікому.

Тоді пан сказав:

– Буде вже того з вашої Насті! Ходи зі мною в кімнату. Добре, що я маю адресу того діда. Я дам йому, що він схоче, то він і біскупа вирихтує. Так завтра сідаю і їду в його село, де він мешкає, бо я інакше не вийшов би в світ, він вічно з мене сміється.

А на другий день по сніданню сказав запрягти коні й поїхав до села. А коли вїхав у село, то запитав людей, де мешкає Жагалюк Василь.

А люди сказали:

– О, він заробив багато грошей у пана і тепер пішов до міста.

– То їдемо у місто! – сказав фурманові пан. А коли приїхали на ринок, то пан глянув, де ходить такий бідний чоловік, і побачив такого убогого, що був у нього на гостині.

– Чоловіче, може, ви знаєте, де тут живе Василь Жагалюк? – запитує пан.

– А, я їду з того шинку, де він сидить.

– Будьте такі добрі його покликати, я заплачу за клопіт.

А коли той чоловік пішов до Жагалюка, то пан подумав:

«Дав би йому хоч десять тисяч, аби тільки він з мене не сміявся». І так дивиться, а Жагалюк вже іде з тим чоловіком. Був трохи підхмелений і низько вклонився панові. Тоді пан забрав Жагалюка до готелю, посадив за стіл та й каже:

– Жагалюку! Я бачу, що ти маєш здібність, так якщо б ти мого товариша ксьондза обманув, бо він з мене сміється і хотів би, аби я й не жив. Подумай над тією справою, я дам тобі, чого схочеш.

– Добре, подумаю за чверть години.

А коли вже довечерювали, то Жагалюк сказав, що вже готовий.

– А скільки та справа має коштувати?

– Найменше чотири тисячі, – відповів Жагалюк.

– Згода!

Так пан витягнув чотири тисячі і вручив Жагалюкові.

– Так будьмо здорові! Я їду додому і сподіваюся, що скоро зробиш ту справу.

– А ви знаєте, де ксьондз мешкає?

– Три кілометри від мене.

От пан вже відїхав, а Жагалюк пішов просто до станції, там купив собі білет до Відня на швидкий поїзд.

От приїхав до Відня, зайшов до багатой лавки, де найдорожчі речі продавалися для святкових убрань. А продавець побачив, що то якийсь жебрак, і витягає пару грошей, і дає, щоб

той ішов собі. А жебрак каже, що не бере ніякої милостині, а прийшов купити на святого отця Миколая убрання. Відказує продавець, що він не може мати стільки грошей, а Жагалюк:

– То вас не обходить. Прошу мені показати вбрання на святого Миколая!

Сказав купець прикажчику принести найліпше вбрання, а також ключі і берло. Прикажчик несе.

– О, маєте, прошу!

– Що то має коштувати?

– Три тисячі п'ятсот. Є у вас стільки грошей?

– О-ого! Маю й більше. То ви міряєте мене по моему лахміттю обдертому, та й думаєте, що в мене грошей вже немає.

А продавець каже:

– Не гнівайтесь!

– Прошу запакувати убрання, – сказав Василь Жагалюк, – але має бути комплект з берлом і ключима.

А коли вже продавець вручив йому в руки, то гроші вже були віддані, і витіг Жагалюк двадцять корон і дав ще й прикажчику.

– Ну, будьте здорові! Бо за півгодини відїздить потяг.

Повернув він у своє село, пішов до багатого господаря купити собі новий міх з полотна.

Приніс додому, напакував у мішок вбрання Миколая. На другий день рано пішов у місто, купив собі годинник, хліба, ковбаси і все те до мішка запакував, та й на плечі, та й пішов до ксьондза. Був четвер. На другий день мала бути в церкві відправа за померлих.

Так він переночував у тім селі. Коли довідався, що буде відправа, то вже чекав коло церкви.

А коли люди вже посходилися і відкрили церкву, почали відправляти, то він також увійшов до церкви так, щоб люди не завважили, і заховався за сходи. А коли зачув, що вже по відправі і священник вийшов із церкви з людьми, подивився на годинник – шоста година вечора.

Так він тоді здобув хліб, ковбасу і їсть вечерю. Потому походив собі по церкві. Так діждав аж дванадцятій години. Знав, що біля церкви о дванадцятій годині ночі є вартівники – два чоловіки. Узав сірку, засвітив світло в церкві так, що ясність страшна вдарила через вікна аж на двір, бо ніч була темна. А сам перебрався у вбрання Миколая, взяв берло і ключі в руки, а мішок сховав за вівтар і почав правити перед вівтарем. А коли ті вартівники побачили таке світло у церкві, почали бігти до тієї церкви. Прибігли до дверей і кажуть:

– О-о! То є ява. Щось з'явилося у нашій церкві.

І повклякали коло дверей і дивляться через дірку, хто там є в церкві. А коли побачили святого отця Миколая, почали просити, щоб здоров'я їм дарував і щастя. А коли Жагалюк побачив, що вже хтось є під дверима, то розгорнув книгу і пішов благословити. Так же вони настрашилися, але стояли далі, бо боялися. А коли Жагалюк прийшов до дверей, то сказав:

– Щасливі ви люди, коли ви мене побачили. Я зійшов сюди з неба на землю, і послано мене до вашого пастиря ксьондза. Він собі заслужив велику ласку, бо щиро на землі Богові служить. Підіть до нього і скажіть, щоб збирався і прийшов до мене, я йому маю щось сказати.

І так обернувся з книгою і пішов назад до вівтаря молитися. А вони скоро побігли і збудили біскупа.

– Отче духовний, скоро вбирайся і йди до церкви, побачиш явління – святого отця Миколая. Ми вже бачили, і він нас послав до тебе, бо ти собі заслужив велику ласку. А коли нам не віриш, то вийди надвір і подивись, як церква освічена і замкнена.

А коли біскуп вийшов на веранду і поглянув у той бік, де церква, то страшно здивувався. Сам собі не вірив, хоч був чоловік учений. І зараз повернувся до кімнати і почав молитися, та й думає: «Я чесно служу на землі, нікого не ошукав, може, й правда, що послав Бог Миколая по мене».

І збудив жінку:

– Уставай і молися, бо ми великої честі заслужили. А я їду, бо мене святий Миколай кличе, а наскільки, то й не знаю.

І взяв взуття, книгу в руки і пішов. А коли дійшов до брами церковної, то почав на колінах лізти аж під двері.

А «святий отець Миколай» і править коло вітваря. А коли почув, що вже якась душа під дверима є, то пішов з книгою до дверей, до попа, підніс руки вгору і сказав:

– Щасливий ти на землі, але ще щасливіший ти на небі, бо Бог тебе полюбив і послав мене, щоб я тебе забрав із собою до раю. Ти все добре робив на землі, тільки єдине зле робив: не треба було тобі маєтки набувати, ні худоби, ні поля; пан Бог таких людей не визнає. Отже, ти один тільки гріх маєш, але все одно Бог тебе любить. Іди додому скоро, а завтра рано склич усіх бідних до себе і подаруй їм своє майно: худобу, маєтки, гроші, бо то все тобі не потрібне, бо в неділю рано я прийду назад з неба і заберу тебе до раю.

Так його поблагословив, і біскуп встав і пішов додому.

А коли озирнувся на церкву, то вже погашено було, і він сам переконався, що то є ява Божа.

Як прийшов до кімнати, то жінка вже не спала, вклякла біля образу й молилася.

– Ну, що чувати? – спитала. – То правда чи неправда?

– Ой, жінко, маєш гріх, молись, як я дістануся до раю, то буду просити Бога, хай тебе забере до раю. Ти знаєш, що я говорив із святим Миколаєм? Тільки страшно ганьбив мене, що ми набули маєтки, може, була б і ти пішла до раю, аби не ті маєтки.

І так не спали аж до ранку, тільки молилися обоє. А вранці зараз закликав тих вартівників, що йому дали знати про явління, щоб пішли в село (вони вже знали, де є бідні люди) і оголосили їти всім бідним до ксьондза, бо дістануть нагороди від нього.

А коли ці бідаки зайшли, то біскуп розказав своїм слугам (мав близько п'ятдесяти корів, ялівків, коней) кожному біднякові дати по штуці.

Так все роздав і собі не залишив жодної. Також поле підписав бідним. І так люди забрали все майно у нього. Служницям своїм посплачував і відпустив їх зі служби. А собі залишив на тиждень на життя, аби мав на обід і на вечерю. А на другий день сів коло столу і почав писати запрошення усім своїм знайомим ксьондзам і товаришам, аби вони приїздили в неділю до церкви, щоб побачили, як буде зноситись до раю.

А Жагалюк та й так собі живе у церкві. А коли люди довідались про таке чудо, то дали по селах знати. Так ще не було дня в неділю, а вже заїхало ціле село, що не було місця. В неділю о десятій годині так було набите село, що люди повилазили на дах, щоб побачити святого отця Миколая.

А коли вже прийшла одинадцята година, Жагалюк устав, убрався як святий отець і почав правити. Коли вже ксьондз прийшов з жінкою (ледве дихав), то вже і світло було засвічене, «Миколай» пішов до дверей і благословив:

– Сповнилося, як того хотіли! В Бога нічого нема такого, щоб усе взяти до раю. Відкривай двері і входь до середини, а жінці твоїй не вільно ані людям.

А коли «Миколай» побачив, що вже двері відчинені, а ксьондз стоїть на порозі, то махнув рукою, щоб підійшов до нього. То біскуп замість ногами, на колінах сунув аж під вітвар. А всі люди дивилися і хотіли бачити святого Миколая. А коли ксьондз приліз до «Миколая», то «Миколай» взяв його за руку і казав вставати. Коли він піднявся, то його запровадив за вітвар так, що ксьондз зі страху трясся.

А Жагалюк взяв той мішок і казав лізти. А коли біскуп вліз у мішок, то «Миколай» взяв шнурок і зав'язав гичку сильно і сказав ксьондзові:

– До раю подорож буде тяжка.

І потому взяв у праву руку за гичку міха, а в лівій ніс берло. І тягнув його через цілу церкву по підлозі. А коли витягнув його на вулицю, то вже була тяжка дорога, бо каміння відбивалось на ксьондзових ребрах. Але ксьондз мовчав, не обзивався. А тисячі людей повиходили з корогвами і хотіли побачити «святого Миколая», і котрий побачив, то падав до землі і молився гаряче. Так проводили ксьондза до раю по вулицях, з процесією, йшли всі його товариші і пан з панією. А коли Жагалюк витягнув його на пасовисько, вже була легша дорога. Та ксьондзу вже далась та дорога, що він сидів і духу не чув! Як його вже товкло так, що не міг витримати болю, то почав просити:

– Святий отче Миколаю, чи далеко ще до раю?

– Та за пару хвилин будемо в раю.

А коли минуло не знати скільки хвиль, то ксьондз знову проказує:

– Отче Миколаю, та коли будемо в раю?

– А я тобі говорив ще в церкві, що до раю дуже тяжка дорога, сиди тихо, ось ще за пару хвилин будемо в раю.

А Жагалюк справді запровадив ксьондза до панської світлиці, там, де він не раз бавився. Світлиця була цілком змінена, бо панові було сказано, що там ксьондза будуть зносити до раю, то він прикрасив свою світлицю розмаїтими квітами, вазонами і такими речами, що ксьондз не бачив у нього у світлиці.

А коли вже Жагалюк притягнув ксьондза до панської кімнати і мішок уже йшов цілком легко, він промовив до ксьондза:

– Чи ти ще живий? Бо вже наблизились до раю.

А коли вже в салоні були усі товариші ксьондзові і пан з панією й усі духівники, знайомі, Жагалюк розв'язав міх і підняв ксьондза на ноги, і він побачив усіх своїх товаришів та й сказав:

– Святий отче Миколаю, то я мав тяжку дорогу до раю, а ті товариші так легкою дорогою дісталися сюди!

А Жагалюк собі зник, бо зробив своє діло. Тоді пан каже до ксьондза:

– Та вже вилітай з того міха! Бачиш, прийшов до мого раю. А ти пам'ятаєш, як ти з мене сміявся? Але бачиш, я як був паном, так і є, хоч сто буків витримав, а ти жебраком став, бо тебе так висміяно, і чого ти тепер вартий?

І той ксьондз тоді вийшов і навіть не відзивався до пана, пішов до свого дому і сказав:

– Я більше довідався в житті, що бідні так вміють висміяти чоловіка.

Тоді люди склалися і дали ксьондзові трохи грошей, щоб виїхав за кордон, щоб про нього навіть ніхто не чув.

Як гуцул наймався до попа

Якось один піп трохи підпив у вїта на хрестинах і почав вихвалитися:

– Я в самому Римі п'ять років навчався. Не знайдеться у світі такого, аби мене круг пальця обвів.

Почув таке кмітливий гуцул, що служив у вїта, і вирішив провчити хвалька.

От другого дня пішов до попа.

– Тобі чого?.. – питає панотець.

– Прийшов я до вас, паночку, проситися на службу.

– А що робити вмієш?..

– Що скажете, отче, те й робитиму, – показав гуцул здоровенні кулаки. – Навіть зварити дещо можу.

– Е, ні, до цього в мене є кухарка, а от до ціпа – добрий робітник пригодився би. Молотити вмієш?..

– Чому не вміти? Вмію, отче.

– А яку тобі платню на рік положити?

– Я, прошу отця духовного, самотній, як палець, то мені багато і не треба. Дасте на рік три корці пшениці. Та й, звичайно, будете мене, як свого слугу, одягати й годувати.

Зрадів піп, що такому дужому і молодому наймитові так мало платити, та й квапливо каже:

– У мене в усьому порядок мусить бути. Тож ходи, легеню, до покою, покличемо паламаря й дяка і при свідках умову складемо, аби ти від своїх слів потім не відмовлявся.

Піп послав за свідками. А коли ті невдовзі прийшли, стали писати договір. От піп і каже:

– Якщо ти, легеню, будеш мені погано робити, то я тебе прожену й зернини не дам.

– Як так, то й так, – погодився гуцул. – А коли ви, отче, порушите умову, віддасте мені наперед усю платню за рік.

Так і записали.

Другого дня вранці вийшов піп на ганок – поглянути, як це новий наймит орудує ціпом. Та ба! Щось не чути на току роботи. Панотець послав наймичку.

Метнулася наймичка в стодолу і через мить вистрибнула звідти червона, як рак.

– Він... Він... Ой, не можу...

– Що ж він? – допитував піп.

– Та підіть погляньте...

Розсердився піп, подався до стодоли. Дивиться: сидить наймит на свіжому сіні у чому мати народила, схрестив на грудях руки.

– Це так ти мені служиш, дармоїде? – затіпався у гніві панотець.

– А що ж мені робити? – спокійно каже наймит. – Я ж на вас, панотче, від самого досвітку чекаю. А вас як нема, так і нема.

– Що ти плетеш, дурню?

– Ой, і коротка у вас пам'ять, отче. Ми ж домовилися при свідках, що ви мене будете одягати й годувати. Забули? Ото я й жду, коли ви мене одягати прийдете. Та й перекусити вже не завадило б...

Аж тепер зрозумів піп, що пошився в дурні, але було пізно. Довелось попові-хвалькові відміряти хитрому гуцулові три мішки зерна.

Про скупого багача

Один багач був дуже скупий. Коли наймав собі робітника, ставив перед ним миску борщу. Якщо голодний надто запопадливо накидався на їжу, скупердяга показував йому на двері:

– Іди, небоже, шукати собі деінде роботи, бо в тебе писк, як ворота. З таким апетитом ти мене до тижня жебраком зробиш!..

І проганяв. А коли когось наймав, то так його, бідолашного, годував, що той сам від нього утікав.

Почув про цього скнару один кмітливий парубок і надумав провчити його. Добре попоївши та ще прихопивши із собою шматок сала, він найнявся в багатого.

Другого ж дня господар загадав піти в ліс – заготовити дерево на нову конюшню. Сіли снідати. Сам багач їсть м'якушку з хліба, наймитові скоринки підсовує. А тому і байдуже!

Працювали в лісі, поки сонце не зійшло з полудня. Зголоднів хазяїн, не витримав такого посту й каже:

– Уже пора щось на зуб покласти.

– Може, й пора, – відповідає наймит. – Але мені їсти ще не хочеться.

– Як же це так? – не вірить багач.

– Я, – сміється парубок, – наївся сухих скоринок. Поки вони в череві не розм'якнуть, доти я не потребую їсти.

– Ех, прогадав! – почувався хазяїн. – Пожди-но, вдруге я буду хитріший!

Наступного дня зробив навпаки: віддав наймитові всю м'якушку хліба, а сам поїв скоринки. Після сніданку подалися молотити жито. Ще було далеко до обіду, а багач охляв – ні руками, ні ногами не може ворухнути. Бо на сухих скоринках довго не потягнеш!

Зиркає на наймита, а тому й за вухом не свербить. Ціп так і витанцьовує в його дужих руках.

– Ходімо вже їсти! – жбурнув багач ціпа на снопи.

– Ні, хазяїне! Не годиться кидати роботу, коли не обід! – відповідає наймит. – До обіду можна домолотити той стіжок!

– А ти не голодний? – застогнав багач.

– Чого би був голодний? Вранці ото наївся м'якушки, а вона у животі застала ще вчорашню скоринку. Виходить, що я добре наївся у вас хліба...

«Он воно що! – міркує скупий. – Віднині я вже хліба ділити не буду».

Вдався до нових хитрощів. Щоб наймит менше їв, почав йому давати наперед до їжі по кухлю води. Але парубок був хитрий! Випив перед обідом один кухоль води і попросив:

– Хазяїне, дай ще!

– Гм, а це навіщо?..

– Коли вип'ю багато води, черево роздувається, і я можу більше страви з'їсти. Кидаю ложку за ложкою, як за драбину!

– Ну й дурень з мене! – вилаявся багач і перестав давати наймитові воду до того, як мав їсти. А той, звісно, й не наполягав...

Отак кмітливий парубок відучив багача від його поганої звички.

Іван і корчмарі

Жили в одному селі три корчмарі: один – в нижньому кінці, другий – у верхньому, а третій – серед села. Договорилися, що в один день підуть на ярмарок. А в той час ходив Шугай, і вони боялися. Дорадилися, що покличуть з собою ще когось із села. Видять: іде Іван.

– Іване, ходи завтра з нами на ярмарок.

– А чого мені йти?

– Може, щось купиш.

– Добре, – каже Іван.

А дорога була далека. Йшли цілий день і не дійшли. Обточувалися в лісі. Та ні один із корчмарів не хоче спати скраю.

– Добре, – каже Іван. – Я зроблю так, що ніхто не буде спати скраю.

Привів корчмарів до купини, вклав їх головами на неї, а ногами – в різні боки. Так ніхто не був крайнім. Айбо мурашки почали кусати, і корчмарі почали проситися:

– Іване, веди нас в інше місце спати.

– Лізьте на смереку, – каже Іван. – Там вас ні вовк, ні Шугай не увидить.

Вилізли корчмарі на смереку, поприв'язувалися, а Іван зліз униз. Коли злязав, обрубав за собою всі сучки. Пробудилися вранці корчмарі, а злізти ніяк. Каже Іван:

– Держіться один за другого та й до землі достанете.

Так корчмарі й зробили: повисли один на другому, та до землі далеко. У того, що держався за сук, заболіли руки.

– Іване, що робити, як руки болять?

– Поплювати на них – легше буде держатися.

Поплював той на руки – і всі три заgrimіли вниз. Сердиті, вхопили Івана, вкинули в міх і понесли топити. Принесли на міст, айбо у воду не трутили: пішли спершу гріх замолити. А Іван сидить у міху і кричить:

– Не знаю ні читати, ні писати, а мене хочять на царя класти.

Через міст їхав пан. Почув те та й каже:

– Я би був за царя, бо знаю і читати, і писати.

– То лізь замість мене у міх! – каже Іван.

Розв'язав пан міх, випустив Івана і сам заліз на його місце. Зав'язав Іван міх, сів на бричку – і гайда. Доки корчмарі вернулися, він уже був далеко. Корчмарі трутили міх із паном у воду, а самі пішли на ярмарок.

Приходять корчмарі на ярмарок, а там Іван коней з бричкою продає.

– Іване, звідки в тебе коні та бричка?

– З того світу.

– Іване, утопи й нас, – просять корчмарі, – бо ми також хочемо таких коней з бричками мати.

– Добре! Лише заплатіть мені за роботу.

Заплатили Іванові за роботу, і він на тому мості зав'язав кожного в міх (корчмарі купили собі міхи) і подріяв у воду. Тут і казці кінець.

Як солдат царя обдурив

Це було тоді, коли в солдатах служили по двадцять п'ять років. Один солдат прослужив в армії, і не довелося йому побачити царя. А він рішив, що б там не було, побачити царя, і пішов прямо до царського палацу. Вартові, що стояли там, не пропускають його, а він свариться і все-таки намагається пройти до царя.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.